Νομαδικό υποκείμενο: Ένα ταξίδι στην ελευθερία

Ελιάνα Καναβέλη

Ο όρος νομάς είναι συνδεμένος με τη συνεχή μετακίνηση ανθρώπων από τόπο σε τόπο προκειμένου να εξασφαλίσουν βιώσιμες συνθήκες ζωής και χωρίς να διατηρούν μια σταθερή κατοικία σε έναν συγκεκριμένο τόπο. Ο όρος νομαδικό υποκείμενο πέρα από τη συνηθισμένη του χρήση αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις μεταδομιστικές θεωρίες. Ο γάλλος φιλόσοφος **Gilles Deleuze** στο δοκίμιό του «Nomad thought» (1985) νοηματοδοτεί τη νομαδική υποκειμενικότητα σαν ένα είδος συνειδητής σκέψης, η οποία έρχεται σε αντίθεση με τις κυρίαρχες αντιλήψεις και τις ιδέες της ηγεμονίας. Έτσι, ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να ερμηνεύσει την ελεύθερη σκέψη, η οποία προσπερνάει τα προκαθορισμένα σύνορα των κατηγοριοποιήσεων και των τυποποιημένων αντιλήψεων που επιβάλλει ένα σύστημα αξιών και αντιλήψεων και οι οποίες εγκλωβίζουν τη σκέψη και ωθούν στην παθητικότητα.

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε και από την **Rosi Braidotti**, προκειμένου να περιγραφεί ο νομαδικός χαρακτήρας της φεμινιστικής θεωρίας. Σύμφωνα με την Braidotti, η γυναίκα είναι άπατρις, μια φυγάς και στην έννοια της νομαδικότητας εντοπίζεται εκείνο το πλαίσιο, το οποίο επιτρέπει στις γυναίκες να ξεπεράσουν τις πατριαρχικές αντιλήψεις και να αναζητήσουν μια «νέα γυναικεία φεμινιστική ταυτότητα». Η Braidotti όμως εφιστά την προσοχή στην υιοθέτηση του όρου, καθώς πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διαφορές (φυλής, κοινωνικής τάξης κ.λπ.) ανάμεσα στις γυναίκες.

Ποιοι όμως μπορούν να θεωρηθούν φορείς αυτής της νομαδικότητας; Ποιοι μπορούν να δουν τον εαυτό τους σε αυτήν την διαδικασία; Η έννοια του νομαδικού υποκειμένου ενέχει την ελευθερία. Θα μπορούσαμε να ορίσουμε το νομαδικό υποκείμενο ως

εκείνο που συγκροτείται με βάση την ελεύθερη μετακίνησή του στις διάφορες θέσεις ετερότητας, τόσο εντός του σώματός του όσο και εντός του σώματος του πλήθους, εμπλουτίζοντάς τες ταυτόχρονα. Οι μετανάστες, μπορούν να θεωρηθούν φορείς νομαδικών χαρακτηριστικών. Καταρχήν γιατί κινούνται, φεύγουν από τον τόπο τους. Ταυτόχρονα όμως η επιλογή της μετακίνησης προκύπτει μέσα από την ανάγκη και έτσι αυτή η επιλογή δεν αποτελεί ένα αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης. Το μεταναστευτικό υποκείμενο μπορεί να ειδωθεί ως ένα ρευστό υποκείμενο με την έννοια ότι από τη μια μπορεί να μετακινηθεί από τόπο σε τόπο, από την άλλη είναι δέσμιο του κυρίαρχου συστήματος, το οποίο δεν του επιτρέπει να είναι ελεύθερο υποκείμενο, που μπορεί να πράξει σύμφωνα με τη βούλησή του.

Αντίθετα η ζωή του βρίσκεται σε **κατάσταση εξαίρεσης**. Δεν αποφασίζουν οι ίδιοι δηλαδή για τις ζωές τους αλλά η εκάστοτε εξουσία επεμβαίνει και αποφασίζει για την τύχη του. Άλλωστε τον τελευταίο καιρό έχουμε γίνει μάρτυρες ενός σφοδρού και κατάφωρου διωγμού των φορέων διαφορετικότητας με προμετωπίδα τους μετανάστες. Η ζωή αυτών των υποκειμένων έχει αξιολογηθεί από την εξουσία ως κατώτερη και ως αποκλίνουσα από την «κανονική» ζωή. Ο «διωγμός» που υφίστανται τα συγκεκριμένα υποκείμενα αναδεικνύει το κρίσιμο ζήτημα των νέων μορφών βιοπολιτικής, όπου η απόφαση για τα όρια ανάμεσα σε μια ζωή άξια ή ανάξια να βιωθεί συνιστά ένα πολιτικό διακύβευμα. Αποτελεί πολιτικό διακύβευμα γιατί αυτός που αποφασίζει για την αξία ή τη μη αξία της ζωής ως τέτοιας, θεωρείται κυρίαρχος στη νεωτερική βιοπολιτική (Agamben, 2005:223). Η ζωή που είναι εγκλωβισμένη στο καθεστώς της κυριαρχίας και μάλιστα στην απόφαση επί του θανάτου, είναι γυμνή ζωή, ζωή εκτεθειμένη στο θάνατο. Η γυμνή ζωή είναι η ζωή η οποία, έχοντας υπαχθεί στην πολιτική δικαιοδοσία του περιληπτικού αποκλεισμού, εκτίθεται στο θάνατο απογυμνωμένη από κάθε πολιτική διακύβευση. Είναι το γυμνό και ανώνυμο σώμα, αναλώσιμο και εξοντώσιμο, που βρίσκεται στη διάθεση μιας απόλυτης εξουσίας. Η κυριαρχία του κινείται στα όρια του αποκλεισμού και της αποδοχής.

Έτσι οι μετανάστες, και γενικά αυτοί που τοποθετούνται στο πλαίσιο του καταστατικά άλλου, όπως για παράδειγμα τα θηλυκά υποκείμενα, οι ομοφυλόφιλοι, ορίζουν κατηγορίες των οποίων η πολιτική αλλά και η κοινωνική υπόσταση τίθεται υπό αμφισβήτηση, εξαλείφοντας σιγά σιγά την ιδιότητα του ανθρώπινου και των οποίων οι ζωές βρίσκονται σε ένα καθεστώς εξόντωσης. Όπως πολύ εύστοχα διερωτάται η Judith Butler (Judith Butler, στο Μακρυνιώτη Δήμητρα, 2006:536): Ποιων οι ζωές μετρούν ως ζωές και τι κάνει μια ζωή άξια οδύνης; Πώς και γιατί κάποιες ομάδες/πληθυσμοί έχουν διαφορετική σχέση με τη ζωή; Πώς και γιατί έχουν εκπέσει από την κατηγορία του ανθρώπινου; Κάποιων, λοιπόν, οι ζωές αναδεικνύονται ως υπέρτατο αγαθό που πρέπει πάση θυσία να διαφυλαχθούν, ενώ οι ζωές κάποιων άλλων προσλαμβάνονται ως μιαρές και επικίνδυνες. Είναι οι ζωές που δεν αξίζει να τις ζήσει κανείς και η αφαίρεσή τους δεν είναι παρά η επιβεβαίωση της αναλωσιμότητάς τους.

Το γεγονός όμως ότι οι μετανάστες, οι ομοφυλόφιλοι και καθετί που «διαφέρει» υπάρχει γύρω μας και κινείται ανάμεσά μας, είναι μια αμφισβήτηση του κυρίαρχου συστήματος και των πειθαρχικών ορίων που έχει επιβάλει το ίδιο. Νομαδικές έννοιες είναι εκείνες που αμφισβητούν τα πειθαρχικά όρια. Είναι η ενεργοποίηση ενός είδους στοχασμού που διαμορφώνεται στη βάση μια υποκειμενικότητας ικανής να διασχίζει διαφορετικές ζώνες ύπαρξης, συχνά διαφορετικά ναρκοθετημένες, μιλώντας τη γλώσσα του κάθε “τόπου” στο βαθμό που επιβιώνει σε αυτόν. Την ίδια στιγμή συνθέτει τεχνολογίες υποκειμενικοποίησης και παραγωγής γνώσης που της επιτρέπουν να φέρνει σε διάλογο της επιμέρους μικρογνώσεις που αποκομίζει.

Πρόκειται λοιπόν για ένα ταξίδι, από ταυτότητα σε ταυτότητα που αμφισβητεί την αντίληψη ότι η ύπαρξη σταθερότητας είναι το προαπαιτούμενο για μια ομαλή ζωή. Η ρευστότητα μπορεί να ειδωθεί και ως ένα πλαίσιο για τη δημιουργία και τον επανορισμό της ζωής μας και της ύπαρξής μας. Μπορεί δηλαδή να αποτελέσει το πλαίσιο για τη δημιουργία των συνθηκών σε μια

πορεία απελευθέρωσης. Η **queer** θεωρία αποτελεί μια τέτοια διαδικασία, όπου η σεξουαλικότητα δεν αντιμετωπίζεται σαν μια πάγια και δεδομένη συνθήκη, αλλά τα υποκείμενα μπορούν να μεταβαίνουν όπου θέλουν, χωρίς να αντιμετωπίζουν το σώμα τους ως ενιαίο και στατικό αλλά να το τοποθετούν στη σφαίρα της ενδεχομενικότητας. Άρα το υποκείμενο-νομάς αντιλαμβάνεται τη ρευστότητα των ορίων, δηλαδή της ιστορικότητας του υποκειμένου και της αφηγηματικότητας του σώματος μέσα από το πρίσμα της μεταδομιστικής σκέψης. Αυτό το νομαδικό πολυγλωσσικό υποκείμενο παρουσιάζεται ως πρότυπο αντίστασης στις επικρατούσες αναπαραστάσεις του υποκειμένου.

Με βάση αυτή τη συλλογιστική, το υποκείμενο-νομάς δεν δύναται να κατακτήσει μία θέση στις υπάρχουσες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, αφού δομικά έχει αποκλειστεί από αυτές. Αντίθετα, η αναγνώριση της υλικής παρουσίας του αναδεικνύει την ανάγκη της εκ θεμελίων αλλαγής αυτού του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτιστικού τοπίου.

Το υποκείμενο “νομάς” όχι μόνο δεν συγκροτείται σαν μια ετερότητα αντίθετη προς την ηγεμονική οικουμενική (ανδρική, λευκή, ετεροκανονική) επικράτεια, αλλά και δεν μπαίνει στη διαδικασία να ενταχθεί σε κάποιο σχήμα αντιπαράθεσης. Ταυτόχρονα, μέσα από την εμπειρία του νομάδα οδηγούμαστε σε μια καλύτερη κατανόηση των πολλαπλών κοινωνικών, πολιτισμικών, ακόμη και γεωγραφικών επικαθορισμών που δομούν την καταπίεση και την κοινωνική ανισότητα. Στις σημερινές κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες το υποκείμενο νομάς μπορεί να αντικατοπτριστεί στους ανθρώπους “χωρίς χαρτιά”, στα queer άτομα, στους πλανόδιους μικροπωλητές που είναι διαρκώς σε εγρήγορση μη δεχθούν επίθεση. Υποκείμενο νομάς μπορεί να θεωρηθεί ακόμη και το άτομο που προσάγεται, χωρίς να συλλαμβάνεται, από την αστυνομία και βρίσκεται παγιδευμένο σ’ ένα μεγάλο νομικό κενό, αφού η ιδιότητα του προσαχθέντα δεν αναγνωρίζεται από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο. Εν ολίγοις, νομάς είναι ό,τι δεν μπορεί να αναγνωριστεί από τις κυρίαρχες αξίες. Καθετί που δεν μπορεί να νοηματοδοτηθεί με όρους

κανονικότητας.

Με ανάλογο τρόπο μπορούμε να δούμε και τον κόσμο που τον Μάιο του 11΄ γέμισε τις πλατείες, διαρρηγνύοντας την μέχρι τότε κανονικότητα της ζωής του, και διεκδίκησε να επαναπροσδιορίσει το δημόσιο χώρο. Ο δημόσιος χώρος γίνεται ένα πεδίο πολιτικής και κοινωνικής ζύμωσης και τα υποκείμενα που τον αποτελούν διεκδικούν να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο. Ο κόσμος που συγκεντρώθηκε στις πλατείες ζητούσε την κοινωνική και πολιτική αλλαγή. Αυτός ο κόσμος ήταν σε μεγάλο βαθμό φορέας νομαδικών χαρακτηριστικών. Ακριβώς επειδή δεν υπήρχε μια συνέχεια στα χαρακτηριστικά του, πολιτικά και κοινωνικά. Επειδή ξεπέρασε τα μέχρι τότε όριά του και διεκδίκησε να ακουστεί η φωνή του. Πρόκειται για υποκείμενα που προσπάθησαν να κινηθούν ελεύθερα κάνοντας πολιτική, πέρα από τα ήδη προκαθορισμένα όρια πολιτικής και κοινωνικής δικτύωσης που έχουν τεθεί από τις κυρίαρχες κοινωνικές και πολιτικές αντιλήψεις. Τα υποκείμενα προσπάθησαν να δημιουργήσουν καινούριες δομές που δεν βασίζονται στη σταθερότητα, την τοπική ή την πολιτική. Παράλληλα όμως αυτά τα υποκείμενα παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αγκιστρωμένα στους ήδη υπάρχοντες ρόλους τους και δεν μπήκαν στη διαδικασία να αυτοαναιρεθούν και να μπουν σε μια διαδικασία κίνησης.

Το υποκείμενο νομάς είναι η συμπύκνωση της ελεύθερης μετάβασης του εξεγερμένου από τη μία θέση ετερότητας στην άλλη. Είναι δηλαδή όχι οι θέσεις αλλά η κίνηση. Από την άλλη όμως δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε ότι η έξοδος στις πλατείες καθώς και η μη παραμονή σε αυτές σηματοδότησε την αφετηρία για τον επαναπροσδιορισμό της ζωής μας καθώς και την αμφισβήτηση του σταθερού ενός τόπου. Αποδείχθηκε σε μεγάλο βαθμό ότι κανένας τόπος δεν μπορεί να περιορίσει την άσκηση ελεύθερης πολιτικής δράσης και ότι μπορεί να γίνει συνώνυμό της.

Ο Δεκέμβρης του 2008, οι πλατείες, το Σύνταγμα υπήρξαν η αφετηρία για την έξοδο του υποκειμένου στον δημόσιο χώρο, για την κίνηση και την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών. Η Τζούντιθ Μπάτλερ μιλώντας για το κίνημα Occupy απαντάει στους

σκεπτικιστές που έχουν αναρωτηθεί μήπως το κίνημα έχει χάσει τη δυναμική του, δεδομένου ότι πολλοί από τους δημόσιους χώρους που είχαν καταληφθεί έχουν εκκαθαριστεί από την αστυνομική δύναμη υπό τις εντολές του κράτους, τα ακόλουθα: «Αν δεν μείνουμε στο ίδιο μέρος, δεν πρέπει να θρηνούμε. Αν είμαστε σε κίνηση, τότε είμαστε σε συλλογικές μορφές, παρακολουθώντας τους τόπους της αδικίας και της ανισότητας, και το ίχνος μας γίνεται ο νέος χάρτης της ριζικής αλλαγής».

Βιβλιογραφία

Agamben, Giorgio (1998). «Η πολιτικοποίηση του θανάτου», στο Μακρυνιώτη Δήμητρα (επιμ.) (2004). «Τα όρια του σώματος». Αθήνα: Νήσος.

Braidotti Rosi (1996), «Nomadism with a difference: Deleuze's legacy in a feminist Perspective», Man and World 29: 305–314.

Butler, Jutith (2012), «Λοιπόν, ποια είναι τα αιτήματα; Και πού πάνε από εδώ;», Tidal, 2ο τεύχος.

Butler, Jutith (1993). «Σώματα που έχουν σημασία: Σχετικά με τα όρια του «φύλου» σε επίπεδο λόγου», στο Μακρυνιώτη, Δήμητρα (επιμέλεια-εισαγωγή) (2004). «Τα όρια του σώματος:Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Αθήνα: Νήσος, σσ. 181-204

Deleuze Gilles (1985), «Nomad thought»

Ψηφιακά Δικαιώματα: Από τον

Κυβερνοακτιβισμό στον Δρόμο

Αντώνης Μπρούμας

Οι συνεχείς προσπάθειες κρατών και πολυεθνικών του θεάματος για την αστυνόμευση του κυβερνοχώρου και τη συρρίκνωση των ψηφιακών μας δικαιωμάτων κινητοποιούν όλο και περισσότερους ανθρώπους να αντισταθούν και να συγκροτήσουν κοινότητες αγώνων με δράση τόσο στα ψηφιακά μέσα όσο και στο δρόμο. Ένα νεαρό κοινωνικό κίνημα παγκοσμίου βεληνεκούς, απότοκο των συγκρούσεων και των αντιφάσεων της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, γεννιέται και γιγαντώνεται σε αρμονική σύνδεση με το σύνολο των λοιπών κινημάτων για την κοινωνική απελευθέρωση. Στη συνείδηση του νέου κινήματος έχει καθιερωθεί η χρήση της σημαίας του «ακέφαλου κοστουμιού» των anonymous στους κυβερνοακτιβισμούς και της μάσκας του Guy Fawkes στις διαδηλώσεις, σύμβολα και τα δύο της ανώνυμης, μαζικής και χωρίς ηγέτες αντίστασης ενάντια στην αυθαιρεσία της εξουσίας.

Τα δίκτυά του πυκνώνουν διαρκώς από χάκερ, χρήστες/προγραμματιστές ελεύθερου λογισμικού, εθισμένους gamers, οπαδούς της ελεύθερης ροής της πληροφορίας, αναγνώστες της sci-fi λογοτεχνίας και των manga, αντιφρονούντες καθεστώτων, υπέρμαχους των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, μέλη διαδικτυακών κοινοτήτων κάθε είδους αλλά και απλούς χρήστες ίντερνετ, δημιουργώντας ένα πλήθος με ικανότητα πολιτικής δράσης αλλά και, την ίδια ώρα, με διατήρηση της ιδιαιτερότητας των επιμέρους φυλών του.

Η πολύμορφη και διεθνοποιημένη δράση των κινημάτων για τα ψηφιακά δικαιώματα σημειώνει ήδη τις πρώτες της ιστορικές νίκες απέναντι στις απόπειρες περίφραξης και ελέγχου των ψηφιακών μέσων από το κονσόρτιο κρατών-κεφαλαίου. Τον Γενάρη, μία οργανωμένη από τα κάτω και παγκόσμιας έκτασης «μαύρη απεργία» (blackout) δεκάδων χιλιάδων ιστοτόπων, μεταξύ αυτών και εμβληματικών διαδικτυακών κοινοτήτων, όπως η wikipedia και το mozilla, σε συνδυασμό με εκτεταμένους κυβερνοακτιβισμούς

από τα πλήθη των anonymous ακύρωσαν την ταυτόχρονη απόπειρα ψήφισης των λογοκριτικών νομοσχεδίων SOPA/PiPA στο Κογκρέσο και τη Γερουσία των ΗΠΑ, τα οποία αρχικά είχαν την υποστήριξη τόσο των Δημοκρατικών όσο και των Ρεπουμπλικανών.

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η υπογραφή από την ΕΕ και 22 κράτη-μέλη της, μεταξύ αυτών και την Ελλάδα, της διεθνούς σύμβασης για την αστυνόμευση των συνόρων αλλά και του διαδικτύου, ονόματι ACTA, προκάλεσε την οργισμένη κάθοδο στο δρόμο εκατοντάδων χιλιάδων Ευρωπαίων πολιτών σε περισσότερες από 200 πόλεις της ηπείρου καθώς και μπαράζ κυβερνοακτιβισμών από τα πλήθη των anonymous και είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή των διαδικασιών υπογραφής από πολλές χώρες, όπως τις Γερμανία, Ολλανδία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Λιθουανία και Βουλγαρία, καθώς και τη δημόσια τοποθέτηση του προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά της ACTA. Αλλά και στην Ελλάδα παρατηρείται μία αναζωπύρωση των κινητοποιήσεων για ζητήματα ψηφιακών δικαιωμάτων και δημοσιογραφίας των πολιτών τόσο με κυβερνοακτιβισμούς όσο και στο δρόμο, σημάδια που δείχνουν την απαρχή της συγκρότησης μίας εγχώριας κοινότητας αγώνων, ενώ οι πιο σοβαρές απειλές, όπως ο σχεδιαζόμενος τρομονόμος για τα μπλογκ, είναι ακόμη μπροστά μας. Ενδεικτικό δε της δυναμικής του νεαρού κινήματος είναι η αποτύπωση της αλλαγής των συσχετισμών δύναμης, που κομίζει, και σε θεσμικό επίπεδο με τη δημιουργία μονοθεματικών «πειρατικών» κομμάτων σε διάφορες χώρες και την εκπροσώπησή τους στα εθνικά και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι κοινωνικοί αγώνες για τα ψηφιακά δικαιώματα από την ψηφιακή διαμαρτυρία και τον κυβερνοακτιβισμό μέχρι την κάθοδο στον δρόμο δεν αποτελούν ούτε πολυτέλεια ούτε απολιτική αποσπασματικότητα. Τα νέα ψηφιακά μέσα κομίζουν διευρυμένες δυνατότητες και προοπτικές για την ανθρώπινη επικοινωνία, τη συλλογική οργάνωση και την πολιτική δράση. Συντελούν στη μετάλλαξη της δημόσιας σφαίρας των βιομηχανικών κοινωνιών με τρόπους που ευνοούν την ενίσχυση της θέσης των απελευθερωτικών κινημάτων μέσα στον κοινωνικό ανταγωνισμό. Άλλωστε, πριν από

κάθε μεγάλη κοινωνική επανάσταση των προηγούμενων αιώνων παρατηρούνταν αντίστοιχες μεταλλάξεις της δημόσιας σφαίρας, που επέτρεπαν την άνοδο ισχυρών κοινωνικών υποκειμένων – πρωταγωνιστών τέτοιων μετασχηματισμών.

Τα νέα μέσα δημιουργούν καινούργιους όρους και για τη συνεργασία των ανθρώπων, συγκροτώντας κοινά αγαθά και πλούτο στον πυρήνα της βιοπολιτικής παραγωγής, δηλαδή στην κόψη των πιο προηγμένων παραγωγικών τομέων της καπιταλιστικής οικονομίας. Τέλος, οι εξελίξεις στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών καθιστούν δυνατή την ίση πρόσβαση όλων στο σύνολο της ανθρώπινης γνώσης και μνήμης. Αυτό που ακόμη δεν διαθέτουμε είναι το πολιτικο-οικονομικό σύστημα, με το οποίο θα πραγματώσουμε κάτι τέτοιο.

Οι δυνατότητες και οι προοπτικές των νέων μέσων για την κοινωνική απελευθέρωση δεν είναι δεδομένες ούτε πρόκειται να πραγματοποιηθούν με νομοτελειακό τρόπο. Αντίθετα, ισχυρές κοινωνικές δυνάμεις παλεύουν διαρκώς για την ακύρωση και την εξάλειψη τέτοιων δυνατοτήτων όχι μόνο από τα ψηφιακά μέσα αλλά και από τη συλλογική μνήμη και επιχειρούν να διευρύνουν τις αντικοινωνικές χρήσεις της τεχνολογίας, όπως αυτές που συνδέονται με την επιτήρηση. Είναι στο χέρι μας να κάνουμε εμείς τις πολιτικές επιλογές πάνω στις οποίες αναπτύσσονται οι τεχνολογίες του κοινού μας μέλλοντος. Με νέες μορφές πολιτικοποίησης και συλλογικού αγώνα μπορούμε να φέρουμε τα πράγματα σύμμετρα στις επιθυμίες και τις ανάγκες μας. Ως ζωντανό και απερίσπαστο κομμάτι των ευρύτερων αγώνων για την κοινωνική απελευθέρωση, οι αγώνες μας για τα ψηφιακά δικαιώματα είναι αγώνες για την ελευθερία.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 5

Εντυπώσεις από το κίνημα OCCUPY: Συνέντευξη Αρουντάτι Ρόι

Συνέντευξη της Αρουντάτι Ρόι από τον Αρούν Γκούπτα*

Η Αρουντάτι Ρόι γεννήθηκε στις 24 Νοεμβρίου 1961 στην περιοχή Κέραλα της νότιας Ινδίας, από μητέρα χριστιανή και πατέρα ινδουιστή. Τον Ιούλιο του 1999, η Αρουντάτι Ρόι, θέλοντας να υπερασπιστεί τον τίτλο του βιβλίου της, γίνεται ένας «θεός των μικρών πραγμάτων» (εκδ. Ψυχογιός) για να σταθεί στο πλευρό των αγροτών της κοιλάδας Ναρμάντα της Κεντρικής Ινδίας, με αποτέλεσμα να συλληφθεί, επειδή εναντιώθηκε μαζί τους στην κατασκευή ενός γιγάντιου φράγματος, απειλή για την ευημερία της περιοχής. Το αποτέλεσμα ήταν το βιβλίο «Η αξία της ζωής» (εκδ. Ψυχογιός). Για την αντιπολεμική της δράση, που συνεχίζεται, τιμήθηκε με το Βραβείο Ειρήνης του Σίδνεϋ το 2004.

Καθώς βρίσκομαι σ’ ένα αυτοκίνητο παρκαρισμένος σε βενζινάδικο στα περίχωρα του Χιούστον, η συνεργάτιδά μου κρατάει ένα μαγνητόφωνο κολλημένο στο κινητό μου. Στο άλλο άκρο της γραμμής είναι η Αρουντάτι Ρόι , συγγραφέας του βιβλίου *Ο θεός των μικρών πραγμάτων*, που βρίσκεται περίπου 2000 μίλια μακριά, οδηγώντας προς τη Βοστώνη. Οδήγησα γύρω στα 7000 μίλια κι επισκέφτηκα 23 πόλεις (και βάλε) καθώς έκανα ρεπορτάζ για το κίνημα Occupy. Το μυστικό πίσω από κίνημα της κατάληψης της Γουόλ Στριτ, που η Ρόι επισκέφτηκε πριν από την επέμβαση της αστυνομίας, είναι ότι η πλειοψηφία των Αμερικανών ζει πλέον μέσα στην ανέχεια, στο περιθώριο ή με το φόβο της συντριβής στην άβυσσο. Αυτός είναι ο λόγος που μια πλειοψηφία (τουλάχιστον αυτών που έχουν άποψη) υποστηρίζει ακόμα το κίνημα της κατάληψης της Γουόλ Στριτ, έστω και μετά από βδομάδες παραπληροφόρησης και καταστολής.

Η Ρόι μοιράζεται τις σκέψεις της για το Occupy, το ρόλο της φαντασίας, την επαναοικειοποίηση της γλώσσας και για τη συνέχεια μετά το κίνημα αυτό που έχει κεντρίσει την προσοχή του κόσμου.

Γκούπτα: Γιατί θέλατε να επισκεφτείτε την κατάληψη της Γουόλ Στριτ και ποιες είναι οι εντυπώσεις σας;

Ρόι: Πώς γίνεται να μην ήθελα να την επισκεφτώ; Δεδομένου του τι έχω κάνει για πολλά χρόνια, μου φαίνεται, θεωρητικά και διανοητικά, αρκετά προβλέψιμο ότι κάτι τέτοιο θα συνέβαινε κάποτε. Αλλά δεν μπορώ να αρνηθώ την έκπληξη και την ευχαρίστηση που ένιωσα. Ήθελα να δω με τα μάτια μου το μέγεθος, την υφή και τη φύση της. Έτσι, την πρώτη φόρα που πήγα εκεί, λόγω όλων αυτών των σκηνών που είχαν στηθεί, έμοιαζε περισσότερο με κατάληψη παρά με διαμαρτυρία, αλλά γρήγορα αποκαλύφθηκε το τι πραγματικά ήταν. Κάποιοι άνθρωποι έκαναν κατάληψη στο μέρος, το οποίο όμως ήταν βάση οργάνωσης του κινήματος και σκέψης των πραγμάτων. Όπως είπα και στο Πανεπιστήμιο, ήταν εμφανής η εισαγωγή μιας νέας πολιτικής γλώσσας στις Ηνωμένες Πολιτείες, μιας γλώσσας που θα θεωρούνταν βλασφημία λίγο καιρό πριν.

Νομίζετε ότι το κίνημα Occupy πρέπει να ορίζεται από την κατάληψη ενός συγκεκριμένου χώρου ή χώρων;

Δεν νομίζω ότι η διαμαρτυρία έχει να κάνει μόνο με την κατάληψη μιας γεωγραφικής περιοχής αλλά και με την αναθέρμανση μιας νέας πολιτικής φαντασίας. Δεν νομίζω ότι το κράτος θα επιτρέψει στο λαό να καταλάβει ένα συγκεκριμένο χώρο, εκτός κι αν αισθάνεται ότι επιτρέποντας κάτι τέτοιο θα οδηγήσει στον εφησυχασμό και στην απώλεια της ενεργητικότητας και ορμής της διαμαρτυρίας. Το γεγονός ότι στη Νέα Υόρκη και σε άλλα μέρη οι άνθρωποι έχουν χτυπηθεί και κυνηγηθεί δείχνει τη νευρικότητα και τη σύγχυση που επικρατεί στην κυρίαρχη εξουσία. Νομίζω ότι το κίνημα πρέπει ν’ αποτελέσει ένα πρωτεϊκό κίνημα ιδεών αλλά και δράσης, όπου το στοιχείο του αιφνιδιασμού να παραμένει στους ακτιβιστές. Πρέπει να διατηρήσουμε το στοιχείο μιας

διανοητικής ενέδρας και μιας φυσικής εκδήλωσης που να αιφνιδιάζουν κυβέρνηση και αστυνομία. Το κίνημα πρέπει να αυτοστοχάζεται, διότι η κατάληψη μιας περιοχής μπορεί να μην επιτραπεί από ένα κράτος τόσο ισχυρό και βίαιο όπως οι ΗΠΑ.

Την ίδια στιγμή, η κατάληψη δημόσιων χώρων κυρίεψε την φαντασία του κόσμου. Γιατί νομίζετε ότι συνέβη αυτό;

Νομίζω ότι αυτά τα κινήματα συνόψισαν την υποβόσκουσα δυσαρέσκεια του κόσμου. Το κίνημα της κατάληψης βρήκε χώρους, όπου ο κόσμος που αισθανόταν οργή μπορούσε να μαζευτεί και να τον μοιραστεί. Αυτό είναι πολύ σημαντικό σ' ένα πολιτικό κίνημα. Τα μέρη της κατάληψης αποτέλεσαν όργανο μέτρησης των επιπέδων οργής και δυσαρέσκειας.

Αναφέρατε ότι το κίνημα δέχεται επίθεση. Δεκάδες καταλήψεις έχουν διαλυθεί, έχουν εκδιωχθεί, τουλάχιστον προσωρινά. Τι προβλέπετε για την επόμενη φάση του κινήματος;

Δεν νομίζω ότι είμαι η κατάλληλη ν' απαντήσω σε κάτι τέτοιο, αφού δεν περνώ μεγάλο χρονικό διάστημα στις ΗΠΑ, αλλά υποψιάζομαι ότι θα επανεμφανιστούν με διαφορετικούς τρόπους και ο θυμός που δημιουργήθηκε από την καταστολή θα διογκώσει το κίνημα. Αλλά τελικά, ο μεγαλύτερος κίνδυνος για το κίνημα είναι να ενσωματωθεί στην προεδρική καμπάνια των εκλογών που έρχονται. Το έχω δει να συμβαίνει και πριν με τα αντιπολεμικά κινήματα εδώ, και συμβαίνει συνέχεια στην Ινδία. Τελικά, όλη η ενέργεια διοχετεύεται στην προσπάθεια υποστήριξης του «καλύτερου υποψηφίου», στην περίπτωσή μας του Μπάρακ Ομπάμα, ο οποίος δεν κάνει τίποτα άλλο από το να διεξάγει πολέμους σε όλο τον κόσμο. Οι προεκλογικές καμπάνιες φαίνεται να εκτονώνουν τον πολιτικό θυμό, ακόμα και την βασική πολιτική σκέψη, μέσα σε αυτό το μεγάλο πολιτικό βαριετέ, μετά το οποίο καταλήγουμε συνήθως στα ίδια.

Τα δοκίμιά σας, όπως «Το μεγαλύτερο κοινό αγαθό» και «Βαδίζοντας με τους συντρόφους», αναφέρονται στις εταιρείες, στο στρατό και το κράτος που βίαια καταπατούν τη γη των

ανθρώπων στην Ινδία. Πώς σχετίζονται αυτές οι καταπατήσεις και οι αντιδράσεις του κόσμου με το κίνημα Κατάληψης της Γουόλ Στριτ;

Ελπίζω ο κόσμος του κινήματος να έχει την πολιτική επίγνωση ότι η εξαίρεσή του από τον ανήθικα συσσωρευμένο πλούτο των Αμερικάνικων εταιρειών είναι κομμάτι του ίδιου συστήματος εξαίρεσης και πολέμου που διεξάγεται από αυτές τις εταιρείες σε περιοχές όπως η Ινδία, η Αφρική και η Μέση Ανατολή. Μετά από τη Μεγάλη Ύφεση, γνωρίζουμε ότι ένας από τους τρόπους κλειδιά με τον οποίο η αμερικάνικη οικονομία έχει τονώσει την ανάπτυξή της είναι η κατασκευή όπλων και η εξαγωγή του πολέμου σε άλλες χώρες. Έτσι, αν αυτό το κίνημα είναι κίνημα δικαιοσύνης γι' αυτούς που είναι σε καθεστώς εξαίρεσης στις ΗΠΑ ή αν είναι ένα κίνημα εναντίον του διεθνούς συστήματος της παγκόσμιας οικονομίας που δημιουργεί πείνα και φτώχεια σε αφάνταστη κλίμακα, μένει να το δούμε.

Έχετε γράψει για την ανάγκη μιας διαφορετικής φαντασίας από αυτήν του καπιταλισμού. Μπορείτε να μιλήσετε λίγο γι αυτό;

Αυτό το μοντέλο οικονομικών των ΗΠΑ που έχει την ταμπέλα «δημοκρατία» έχει οδηγήσει στο γεγονός οι 400 πλουσιότεροι άνθρωποι των ΗΠΑ να κατέχουν πλούτο ίσο με τον πλούτο του μισού πληθυσμού. Χιλιάδες άνθρωποι χάνουν τη δουλειά τους και τα σπίτια τους, ενώ οι εταιρείες διασώζονται με δισεκατομμύρια δολάρια.

Στην Ινδία, οι 100 πλουσιότεροι άνθρωποι κατέχουν πλούτο που αντιστοιχεί στο 25 % του ΑΕΠ. Κάτι πάει λάθος. Κανένα άτομο ή εταιρεία δεν θα έπρεπε να επιτρέπεται να συγκεντρώνει αυτά τα αμύθητα πλούτη. Το χρήμα δεν πρέπει να είναι η μοναδική μας ανταμοιβή. Εταιρείες με τόσο τεράστια κέρδη μπορούν να κατέχουν τα πάντα: τα ΜΜΕ, τα πανεπιστήμια, τα ορυχεία, τις βιομηχανίες όπλων, τα νοσοκομεία, της φαρμακοβιομηχανίες και τις ΜΚΟ. Μπορούν να εξαγοράσουν δικαστές, δημοσιογράφους, πολιτικούς, εκδοτικούς οίκους, τηλεοπτικούς σταθμούς, βιβλιοπωλεία ακόμα και ακτιβιστές. Αυτό το είδος μονοπωλίου,

αυτή η πολλαπλή ιδιοκτησία επιχειρήσεων, πρέπει να σταματήσει.

Η ιδιωτικοποίηση της υγείας και της παιδείας, των φυσικών πόρων και των βασικών υποδομών είναι τόσο διεστραμμένη και αντίθετη με οτιδήποτε θα μπορούσε να βάλει στο επίκεντρο της κυβερνητικής πολιτικής το συμφέρον των ανθρώπων και του περιβάλλοντος.

Πώς μοιάζει αυτή η διαφορετική φαντασία;

Ο υπουργός Εσωτερικών της Ινδίας έχει πει ότι απαιτείται το 70 % του πληθυσμού της Ινδίας να βρίσκεται στις πόλεις, που σημαίνει μετακίνηση περίπου 500 εκατομμυρίων ανθρώπων μακριά από τη γη τους. Αυτό θα συμβεί μόνο αν η Ινδία μετατραπεί σε στρατοκρατούμενο κράτος. Έτσι, στα δάση της κεντρικής Ινδίας και σε πολλές αγροτικές περιοχές διεξάγεται μια τεράστια μάχη. Εκατομμύρια άνθρωποι οδηγούνται μακριά από τη γη τους από την πίεση των εταιρειών ορυχείων, κατασκευής φραγμάτων και υποδομών. Είναι άνθρωποι που δεν έχουν μάθει την καταναλωτική κουλτούρα μέσα στο πλαίσιο του δυτικού πολιτισμού και της ανάπτυξης. Μάχονται για τη γη τους και τα προς το ζην, αρνούμενοι να λεηλατηθούν, έτσι ώστε κάποιοι πολύ μακριά να «αναπτύσσονται» στην πλάτη τους.

Η Ινδία έχει εκατομμύρια ανθρώπων που είναι εκτοπισμένοι εσωτερικά. Και τώρα αυτοί οι άνθρωποι συστρατεύονται και αντιστέκονται. Χιλιάδες σκοτώνονται και φυλακίζονται. Η μάχη τους είναι μια μάχη φαντασίας, μια μάχη επανακαθορισμού της έννοιας του πολιτισμού, της ευτυχίας και της ανθρώπινης ολοκλήρωσης. Αυτή η μάχη απαιτεί ο κόσμος να δει, σε κάποια φάση, ότι αφού τα νερά και τα ορυκτά μειώνονται, θα αντιμετωπίσουμε μια κρίση από την οποία δεν θα υπάρχει επιστροφή. Οι άνθρωποι που δημιούργησαν αρχικά αυτή την κρίση δεν θα είναι εκείνοι που θα φέρουν τη λύση.

Γι’ αυτό πρέπει να προσέξουμε πολύ αυτούς τους ανθρώπους με τη διαφορετική φαντασία: μια φαντασία εκτός καπιταλισμού όπως και εκτός κομμουνισμού. Θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι αυτοί οι

άνθρωποι, όπως τα εκατομμύρια των ιθαγενών που αγωνίζονται να εμποδίσουν την καταπάτηση της γης τους και την καταστροφή του περιβάλλοντός τους –οι άνθρωποι που ακόμα γνωρίζουν τα μυστικά ενός βιώσιμου τρόπου ζωής– δεν είναι απολιθώματα του παρελθόντος, αλλά οδηγοί μας για το μέλλον.

Στις ΗΠΑ, το κίνημα της κατάληψης έκανε ορατούς τους φτωχούς και τους άστεγους για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες. Μπορείτε να το σχολιάσετε;

Είναι το αντίθετο απ' ό,τι βλέπεις στην Ινδία. Στην Ινδία, η φτώχεια είναι τόσο αχανής που το κράτος δεν μπορεί να την ελέγξει. Το κράτος μπορεί να χτυπήσει ανθρώπους, αλλά δεν μπορεί να εμποδίσει τους φτωχούς να πλημμυρίσουν τους δρόμους, τις πόλεις, τα πάρκα και τους σιδηροδρομικούς σταθμούς. Ενώ εδώ (ΗΠΑ), οι φτωχοί ήταν αόρατοι, επειδή προφανώς αυτό το μοντέλο επιτυχίας που διαφημιζόταν σ' όλο τον κόσμο δεν έπρεπε να δείχνει τους φτωχούς. Αλλά νομίζω ότι θα έρθει το πλήρωμα του χρόνου για το κίνημα να στοιχειοθετήσει κάτι περισσότερο από οργή.

Πώς βλέπετε τον όρο «κατάληψη», τώρα που θεωρείται πλέον θετικός όρος, ενώ πάντα αποτελούσε ένα μισητό όρο στη γλώσσα της πολιτικής;

Σαν συγγραφέας, και το έχω πει πολλές φορές, μεταξύ των άλλων που πρέπει να ανακτήσουμε, εκτός από τα πλούτη των δισεκατομμυριούχων, είναι η γλώσσα. Η γλώσσα έχει καταλήξει να εννοεί το αντίθετο από αυτό που πραγματικά σημαίνει, όταν κάποιοι μιλούν για δημοκρατία ή ελευθερία. Έτσι, νομίζω ότι αναποδογυρίζοντας τη λέξη «κατάληψη» θα είναι καλό, αν και απαιτείται λίγη ακόμα δουλειά. Πρέπει να πούμε «Καταλάβετε τη Γουόλ Στριτ και όχι το Ιράκ», «Καταλάβετε τη Γουόλ Στριτ και όχι το Αφγανιστάν», «Καταλάβετε τη Γουόλ Στριτ και όχι την Παλαιστίνη». Αυτά πρέπει να συνδυαστούν.

Σε όλη τη χώρα, πολλοί καταληψίες με τους οποίους έχουμε μιλήσει δεν μπορούν συμβιβάσουν τις επιθυμίες τους για τον

Ομπάμα με αυτό που πραγματικά αντιπροσωπεύει ο Ομπάμα. Όταν συζητώ μαζί τους για τα πεπραγμένα του Ομπάμα λένε: «Μα τα χέρια του είναι δεμένα. Οι ρεπουμπλικάνοι πρέπει να κατηγορηθούν, δεν είναι δικό του το λάθος». Γιατί πιστεύετε ότι οι άνθρωποι αντιδρούν μ' αυτό τον τρόπο ακόμα και στις καταλήψεις;

Ακόμα και στην Ινδία έχουμε το ίδιο πρόβλημα. Υπάρχει η δεξιά πτέρυγα που είναι τόσο διεφθαρμένη, το κόμμα Μπαρατίγια Τζανάτα(BJP). Υπάρχει το κόμμα του Κογκρέσου, το οποίο κάνει σχεδόν χειρότερα πράγματα, αλλά τα κάνει νύχτα. Οι άνθρωποι έχουν μία μόνο επιλογή: να ψηφίσουν το ένα ή το άλλο κόμμα. Η άποψή μου είναι ότι όποιον και να ψηφίσεις θα πρέπει να μην καταναλώνεις όλη τη ζωτικότητα στην κομματική διαμάχη. Είναι ένα τεχνητό θέατρο που έχει σχεδιαστεί ώστε να απορροφά το θυμό και να κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται ότι είναι το μόνο πράγμα που πρέπει να σκέφτονται και να συζητούν. Όπως για παράδειγμα, όταν πρέπει να διαλέξεις μεταξύ δύο απορρυπαντικών που παράγονται από την ίδια εταιρεία.

Πρόκειται, λοιπόν, κι εδώ για αποτυχία της φαντασίας;

Πρόκειται για μια περίτεχνη παγίδα. Αλλά συμβαίνει παντού και θα συνεχίσει να συμβαίνει. Ξέρω ότι στην Ινδία αν αύριο το BJP γίνει κυβέρνηση, προσωπικά θα είμαι σε πολύ δυσκολότερη θέση από ό,τι με το κόμμα του Κογκρέσου στην εξουσία. Αλλά, συστηματικά, με όρους εφαρμοσμένης πολιτικής, δεν υπάρχει διαφορά, γιατί συνεχώς τα δύο κόμματα συνεργάζονται απόλυτα. Έτσι δεν χαλαλίζω ούτε τρία λεπτά από το χρόνο μου για να πείσω τους ανθρώπους να ψηφίσουν το ένα ή το άλλο κόμμα.

Επομένως αυτό σας εμπνέει σαν συγγραφέα; Το κίνημα;

Ας πούμε πως με παρηγορεί. Αισθάνομαι ότι ανταμείβομαι με πολλούς τρόπους γι' αυτά που μαζί με εκατοντάδες άλλους ανθρώπους έκανα, ακόμη κι όταν όλα φαινόταν μάταια.

**Ο Αρούν Γκούπτα είναι ιδρυτής της εφημερίδας Indypendent. Επίσης γράφει ένα βιβλίο για την πτώση της Αμερικάνικης*

αυτοκρατορίας για τις εκδόσεις Haymarket. Αυτός και η Michelle Fawcett καλύπτουν το κίνημα Occupy για το Salon, alternet και άλλα φυλλάδια. Η δουλειά τους είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση occupyusatoday.com.

https://www.zcommunications.org/impressions-by-arun-gupta

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 5

Τα Δικαιώματα Απέναντι στο Κενό

Αλέξανδρος Σχισμένος

Το 2012 ξημερώνει σαν έτος διάψευσης κάθε προφητείας. Η προφητεία του τέλους της ιστορίας διαψεύστηκε από την ίδια την ιστορία και τώρα ξανά από την ανικανότητα του καπιταλισμού να οδηγήσει την ανθρωπότητα στους παραδείσους της αφθονίας. Η προφητεία της κατάρρευσης του καπιταλισμού διαψεύστηκε από τη συνεχή κατάφαση στις φαντασιακές του προκείμενες σημασίες και την αγωνία του διαρκούς επιθανάτιου ρόγχου του. Η προφητεία της μεταπολίτευσης διαψεύστηκε από την ενεργό λειτουργία του καθεστώτος που μεταπολιτεύτηκε και τον κοινωνικό εναγκαλισμό του κράτους ΠΑΣΟΚ. Οι προφητείες των Μάγια για την καταστροφή του κόσμου θα διαψευστούν στο τέλος του χρόνου, καθώς και οι προφητείες για τις επερχόμενες εκλογές και την περίφημη ανανέωση του πολιτικού προσωπικού των παλαιών ανακτόρων. Μέσα στον ίλιγγο του κοινωνικού μετασχηματισμού που βιώνουμε και την ταυτόχρονη σημασιακή κατάρρευση και αναδημιουργία, μένει να διαψευστούν οι προφητείες του μεταμοντερνισμού, όπως ο θάνατος του υποκειμένου και η επαναστατική εξάρνηση των οικουμενικών δικαιωμάτων.

Ο μεταμοντερνισμός είναι μία λέξη ομπρέλα κάτω από την οποία στοιβάζονται μία σειρά από πολιτικές, φιλοσοφικές και αισθητικές τάσεις με μοναδικό κοινό παρανομαστή την τετριμμένη απόφανση περί της σχετικότητας των αξιών. Είναι σαφές πως στον γυμνό νοημάτων κόσμο που ζούμε, κάθε σημασία και αξία εκπορεύεται από την κοινωνία και στην κοινωνία βρίσκει το μοναδικό πεδίο ισχύος και πραγμάτωσής της. Από αυτή τη θεμελιώδη παραδοχή ξεπηδούν διάφορες στάσεις απέναντι στο κοινωνικό – ιστορικό.

Μία πρόσφατη μεταμοντέρνα στάση είναι η άρνηση των οικουμενικών δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, όπως αυτά θεσμίστηκαν τον καιρό του διαφωτισμού, ως στοιχεία ενός λόγου περιοριστικού, εξουσιαστικού και απόλυτου. Ο συλλογισμός ξεκινά από την παραδοχή πως κάθε αλήθεια που επιβάλλεται κοινωνικά είναι στην πραγματικότητα λογικώς αυθαίρετη και λογικώς μπορεί να διαψευστεί, και καταλήγει στο συμπέρασμα πως κάθε οικουμενική αλήθεια αποτελεί έναν διανοητικό ολοκληρωτισμό επιβαλλόμενο από την κοινωνικά κυρίαρχη τάξη. Ωστόσο, επισημαίνοντας τις ολοκληρωτικές απολήξεις του κράτους του Λόγου, διαγράφονται μονοκονδυλιάς οι κοινωνικές και πολιτικές κατακτήσεις του δυτικού πολιτισμού κατά τη μάχη του ενάντια στη μεταφυσική και τον θεό; Μπορούμε επικαλούμενοι τη σχετικότητα των αξιών να στήσουμε μία πρόταση για την κοινωνική ελευθερία δίχως ένα θεμελιώδες πλαίσιο αξιών, μπορεί να υπάρξει μία αυτόνομη θέσμιση δίχως μία πρώτη βάση οικουμενικών σημασιών που θεωρούνται αυτοδίκαιες;

Φυσικά το ερώτημα, όταν τεθεί εν κενώ, μπορεί να πάρει όποια απάντηση θέλει. Όπως όμως είπε ο Αριστοτέλης κριτικάροντας την Πολιτεία του Πλάτωνα, ας δούμε τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Καταρχάς κάθε κοινωνική θέσμιση είναι ουσιαστικά αυθαίρετη και αυτό είναι όρος για να υπάρξει συζήτηση για την κοινωνική ελευθερία, καθώς αν υπήρχε κάποιου τύπου βιολογικού ή εξωκοινωνικού προβαδίσματος μίας κοινωνικής θέσμισης έναντι των άλλων, δεν θα υπήρχε λόγος πολιτικός, αλλά απλώς επιστημονικός. Κάτι τέτοιο θέλησε να υποστηρίξει ο

μαρξισμός με τα γνωστά αποτελέσματα, όταν υπέθεσε πως η γνώση των πραγματικών εξωκοινωνικών νόμων κίνησης της ιστορίας θα του έδινε ένα αντικειμενικό προβάδισμα ως καθεστώς. Ταυτόχρονα, κάθε θέσμιση προκύπτει αυθαίρετα αλλά σε υπαρκτό χώρο και χρόνο, με υπαρκτούς περιορισμούς υλικούς ή ιστορικούς, δίχως αυτό αναγκαστικά να εισβάλλει βαθιά στον πυρήνα των σημασιών της, καθώς υπάρχουν παραδείγματα ετερόνομων κοινωνιών αφθονίας και αυτόνομων κοινωνιών σπάνης.

Υπάρχει ωστόσο ένα αντικειμενικό κριτήριο διαχωρισμού μίας αυτόνομης και μίας ετερόνομης θέσμισης, και αυτό είναι ακριβώς η επίγνωση των αυθαίρετου των νόμων και η συνειδητή διαρκής συζήτηση γύρω από τα προβλήματα που αυτός ακριβώς ο αυθαίρετος ριζικά φαντασιακός χαρακτήρας των θεσμίσεων γεννάει. Το μόνο σταθερό σημείο μέσα σε αυτό το σαθρό σημασιακό έδαφος οφείλει να είναι η θέση θεμελιακών, αυθαίρετων λογικώς αλλά ηθικώς απελευθερωτικών αξιωμάτων ως βασικές αξίες της κοινωνίας.

Ο τεράστιος μετασχηματισμός του διαφωτισμού ανέδειξε ως τέτοια τα οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη. Ήταν ένας λόγος που συγκροτήθηκε με μένος απέναντι στη μεταφυσική σύλληψη της ελέω θεού δικαίωσης της εξουσίας. Ως τέτοιος απαιτεί τη διαρκή λογοδοσία της εξουσίας απέναντι στο άσυλο που αυτά προσφέρουν στο εκάστοτε άτομο. Ως τέτοια εκφράζουν μία ισορροπία ανάμεσα σε μία ξέχωρη ατομικότητα και μία κοινωνική συλλογικότητα πολλαπλών συμφερόντων και επιδιώξεων. Εκφράζουν μία κοινωνία όπου η εξέγερση του ατόμου οδήγησε στην αναγνώριση του ατόμου ως ανθρώπου και πολίτη και όχι ως απλού μέλους ενός κοινωνικού σώματος ή υπηκόου.

Η ερμηνεία τους μπορεί να πάρει δύο θέσεις, αμυντική και επιθετική, ανάλογα με το περιεχόμενο που οι λέξεις, ελευθερία, ισότητα και το δικαίωμα της επιδίωξης της ευτυχίας λαβαίνουν. Αν ονομάσουμε ελευθερία την οικιακή ασφάλεια, ισότητα την ομογενοποίηση και ευτυχία την ατομική απόλαυση τότε έχουμε ένα κενό χαρτί παράδοσης της εξουσίας στο κράτος ή όποιον άλλον πάτρωνα προσφέρεται. Αν όμως δώσουμε στην ελευθερία το περιεχόμενο του αυτεξούσιου, στην ισότητα της κοινωνικής

αλληλεγγύης και ισαξίας κάθε ανθρώπου και στην ευτυχία το περιεχόμενο της δημόσιας συλλογικής πράξης, τότε οι λέξεις αποκτούν την πραγματική τους δύναμη. Τη δύναμη μίας πύρινης κατάφασης του δικαιώματος του ανθρώπου να ζει δίχως τυραννία.

Παρ' όλες τις ιστορικές τους βεβηλώσεις και διαστρεβλώσεις, τα οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν βαρύτατη αυτεπίγνωση της ανθρωπότητας. Ξεπηδούν από την επίγνωση πως μόνο ο άνθρωπος θέτει δίκαιο και πως αυτό το δίκαιο το θέτει ως άνθρωπος και ως άνθρωπος γεννιέται εντός ενός κόσμου δικαίου (δηλαδή ενός κοινωνικά θεσμισμένου κόσμου, όχι δίκαιου αναγκαστικά) και πως η ύπαρξή του δεν αποτελεί απλώς μία βιολογική οντότητα αλλά μία κοινωνικο-ιστορική. Τέθηκαν δε ως οικουμενικά ακριβώς γιατί καμία εξωκοινωνική βιολογική ή θεολογική επισήμανση δεν επισυνάφθηκε, ώστε να ανήκουν σε μία κουλτούρα ή ένα λαό.

Το ζήτημα είναι να τα διευρύνουμε ώστε να μπορούν να αποτελέσουν μία βάση εκτύλιξης όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου, και θεμελίωσης όλης της δημιουργικής ενέργειας κάθε πολίτη. Δεν χρειάζεται να αρνηθούμε την πολιτική ύπαρξη του ατόμου, αντιθέτως πρέπει να διευρύνουμε την πολιτική έννοια σε κάθε γωνία και τόπο της κοινωνίας, ώστε οι αποκλεισμένοι να μην εξισωθούν στον αποκλεισμό αλλά στην ελευθερία. Οι νέες θεσμίσεις που γεννιούνται θέτουν ως βάση την ενεργό πράξη δίχως κοινωνικά σύνορα και η πράξη οφείλει να είναι συνειδητά με την πλευρά της ανθρωπότητας, μέσω της αναγνώρισης του άλλου και της δημιουργικής σύνθεσης του πραγματικού θεσμίζοντος φαντασιακού.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Φύλο, φόβος και δημόσιος λόγος

Ελιάνα Καναβέλη

Το φύλο, ο φόβος και ο δημόσιος χώρος αλληλεπιδρούν και αλληλοδιαπλέκονται μέσα από ένα διάχυτο πλέγμα εξουσιών που δεν μπορεί να προσδιοριστεί ή να γίνει ορατό με ευκολία. Αυτό το πλέγμα εξουσιών εισχωρεί βαθιά στα χαρακτηριστικά αυτών των τριών παραγόντων και όχι μόνο τα διαμορφώνει αλλά και δημιουργεί συγκεκριμένες συμπεριφορές, οι οποίες καλούνται να ανταποκριθούν στις νέες υποκειμενικότητες που δημιουργούνται. Ωστόσο, μέσα από τη δημιουργία νέων υποκειμενικοτήτων δημιουργείται το έδαφος για την ανάπτυξη αντιστάσεων και αμφισβήτησης των υπαρχουσών δομών. Προκειμένου να οδηγηθούμε από τη μια στη σύγκλιση αυτών των τριών παραγόντων και από την άλλη στην αποδόμηση της κυρίαρχης κατάστασης θεωρούμε ότι το φύλο, ο φόβος και ο δημόσιος χώρος αποτελούν κοινωνικές κατασκευές.

Στο πλαίσιο αυτό, το φύλο από τη μια πλευρά μπορεί να ειδωθεί ως μια όψη της ενσώματης ταυτότητας και από την άλλη μπορεί να κατανοηθεί σαν μια οργανωτική αρχή των κοινωνιών. Από αυτήν την οπτική, το φύλο είναι μια κοινωνική σχέση που διαμορφώνει τους τύπους, τις λειτουργίες, τις δομές και τη διακυβέρνηση των κοινωνιών. Το φύλο παράγεται επιτελεστικά, μέσω της καθημερινότητας και μέσω της αναπαράστασης έμφυλων ρόλων στις συνηθισμένες πρακτικές της καθημερινής ζωής. Φύλο και χώρος αναπαρίστανται το ένα σε σχέση με το άλλο. Οι αναπαραστάσεις του φύλου και του χώρου δεν είναι αμετάβλητες, τείνουν ωστόσο να παγιώνονται μέσω της επανάληψής τους και τη συνήθειά τους, εγκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο κυρίαρχες ή ηγεμονικές εκδοχές ή ρυθμιστικά αποκυήματα (Butler 1990, στο Bondi Liz 2005:7).

Διαφορετικές αντιλήψεις της θηλυκότητας διαπλέκονται με

διαφορετικές κατασκευές του φόβου του εγκλήματος. Για παράδειγμα, κάποιοι ισχυρίζονται ότι δίνοντας έμφαση στο «φόβο» και στις αρνητικές του συνέπειες στις γυναίκες, αναπαράγονται στερεότυπες αντιλήψεις περί «αδυναμίας» των γυναικών (Segal 1990). Υπάρχουν, ωστόσο, αναλύσεις και έρευνες όπως αυτή της Koskela, που διεξήχθη στη Φινλανδία και που δείχνει ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν τον φόβο με τόλμη επανακτώντας τον δημόσιο χώρο. «Αποδείχθηκε από την έρευνα αυτή ότι οι γυναίκες δεν αποδέχονται παθητικά το χώρο, αλλά ενεργητικά τον παράγουν» (Koskela's 1997).

Στην ερώτηση «τι είναι χώρος», η απάντηση εξαρτάται από το άτομο που τον βιώνει, δηλαδή την υποκειμενική του εμπειρία με βάση το φύλο, τη φυλή καθώς και το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίζεται αυτή η σχέση, η οποία σε αρκετές περιπτώσεις γίνεται αντιληπτή μέσω των σχέσεων εξουσίας. Η σχέση λοιπόν με το χώρο προσδιορίζεται από το ποιοι είμαστε, καθορίζοντας με αυτό τον τρόπο τη χωρική μας ταυτότητα, η οποία διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική τάξη, την προσωπικότητα και άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Ο χώρος λοιπόν είναι μια κοινωνικά κατασκευασμένη έννοια που από τη μια προσδιορίζει και από την άλλη προσδιορίζεται από τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που τον βιώνουν, σύμφωνα με τη διαμόρφωση της χωρικής τους ταυτότητας (Βαζαίου 2009:104).

Οι σχέσεις εξουσίας, όχι μόνο κατασκευάζουν τους χώρους αλλά και διαμορφώνουν και τους κανόνες καθορισμού των ορίων. Αυτά τα όρια είναι και χωρικά και κοινωνικά. Προσδιορίζουν δηλαδή, το ποιος ανήκει σε έναν χώρο και ποιος αποκλείεται από αυτόν. Η διπολική προσέγγιση στη διάκριση των φύλων αντανακλάται στην κοινωνική κατασκευή του χώρου. Ο χωρικός διαχωρισμός του ιδιωτικού-δημόσιου ενισχύει την κοινωνική κατασκευή της διαφοράς των φύλων. Ένα τέτοιο παράδειγμα κατασκευής της έμφυλης διάκρισης είναι η υποτίμηση αλλά και η πλήρης ταύτιση της οικιακής εργασίας με τα θηλυκά υποκείμενα καθώς και η υποτίμησή της σε σχέση με την αμειβόμενη εργασία.

Ο Kevin Fox Gotham (Gotham 2003) σημειώνει ότι «οι χωρικοί περιορισμοί, οι ταυτότητες και τα νοήματα είναι διαπραγματεύσιμα, καθώς ορίζονται και παράγονται διαμέσου της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της κοινωνικής διαμάχης που πραγματοποιείται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Ο χώρος λοιπόν είναι το υλικό περιεχόμενο της ανθρώπινης δραστηριότητας καθώς επίσης και το προϊόν των κοινωνικών διαδικασιών.

Έτσι, ο εξωτερικός χώρος, ιστορικά έχει συνδεθεί με τα αρσενικά έμφυλα υποκείμενα. Οι δημόσιοι χώροι περιγράφονται από τη «γεωγραφία του φόβου» ως κατασκευές έμφυλων χώρων που πριμοδοτούν τα αρσενικά υποκείμενα, εγκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο ένα ετεροκανονικό σκηνικό όπου τα ενδιαφέροντα των έμφυλων θηλυκών υποκειμένων αναπαρίστανται μέσω των αρσενικών υποκειμένων και αποτελούν μερική έκφραση της πατριαρχίας. Η αντίληψη αυτή για το δημόσιο χώρο σε συνδυασμό με την αντίληψη των γυναικών ότι είναι ευάλωτες δημιούργησε ένα πλαίσιο για τη φυσικοποίηση του φόβου των γυναικών στον εξωτερικό χώρο (Dobash και Dobash, 1992). Αυτή η αντίληψη επιτρέπει να κατηγορούνται οι γυναίκες και να θεωρούνται υπεύθυνες για την παρουσία τους σε «ακατάλληλα» και «επίκινδυνα» μέρη. Υπάρχουν ωστόσο γυναίκες που αψηφούν αυτές τις αντιλήψεις και διεκδικούν την παρουσία τους σε δημόσιους χώρους.

Στην κατεύθυνση αυτή η J. Landes υποστηρίζει ότι «ο ανδρικός χαρακτήρας της αστικής δημόσιας σφαίρας, συνιστά ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό της ίδιας της αντίληψης για τη δημόσια σφαίρα, η οποία στη σύλληψή της είχε διαμορφωθεί από ένα βαθιά ριζωμένο σύνολο παραδοχών σχετικά με τις διαφορές των φύλων». Άρα από τη σκοπιά του φύλου, ο αποκλεισμός των γυναικών από τον δημόσιο χώρο, εξηγείται από την αντιπαράθεση που δημιουργείται με την ιδιωτική σφαίρα, ενώ παράλληλα έχει σπουδαία σημασία στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας. Υποδηλώνεται ότι κάποιες κατηγορίες πληθυσμού αποκλείονται από τον δημόσιο χώρο άρα και από το λόγο που κυριαρχεί, χωρίς να υπάρχει, επικοινωνία ανάμεσα σ’ αυτούς που συμμετέχουν στον

κυρίαρχο εξουσιαστικό λόγο και τους άλλους που τον αμφισβητούν.

Η αντίληψη ότι οι γυναίκες, ως άτομα, αποκλείονται από τον δημόσιο χώρο εξαιτίας της ανδρικής βίας, δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο οι άνδρες, ως άτομα, προκαλούν αυτόν τον αποκλεισμό. Αντίθετα, πρόκειται για ένα μωσαϊκό πολύπλοκων διαδικασιών εξουσίας και έμφυλων σχέσεων. Η εξουσία από αυτήν την άποψη, σύμφωνα με τη θεώρηση του Foucault, είναι πολυεπίπεδη. «Διαχέεται σε όλες τις πρακτικές και δεν εκφέρεται από ένα μόνο σημείο αλλά μέσα από όλα τα πλέγματα σχέσεων που δημιουργούνται στο πλαίσιο της κοινωνίας. Η εξουσία πρέπει να αναλύεται ως κάτι που κυκλοφορεί, ή μάλλον ως κάτι που λειτουργεί μόνον αλυσιδωτά. Δεν εντοπίζεται ποτέ στο ένα ή στο άλλο σημείο, δεν την έχουν ποτέ ορισμένοι και μόνο στα χέρια τους, δεν την κατέχει ποτέ κάποιος με τον τρόπο που κατέχουμε τον πλούτο ή τα αγαθά. Η εξουσία λειτουργεί. Η εξουσία ασκείται σε δίκτυο και στο δίκτυο αυτό τα άτομα δεν κυκλοφορούν απλώς, αλλά μονίμως υφίστανται και την κάθε στιγμή ασκούν την εξουσία… Η εξουσία διαμετακομίζεται μέσω των ατόμων, δεν ασκείται επ’ αυτών».

Ένα ακόμα σημαντικό ερώτημα είναι πώς πραγματοποιείται η διαμόρφωση του δημόσιου κυρίαρχου χώρου. Θα λέγαμε ότι συμβαίνει μέσω της διαδικασίας του αποκλεισμού, όπου παρατηρείται το φαινόμενο της περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού του λόγου άλλων υποκειμένων, οι οποίοι τυγχάνει να έχουν διαφορετικές πολιτικές, πολιτισμικές και ηθικές αξίες. Καθίσταται με αυτόν τον τρόπο αντιληπτή η ύπαρξη παράλληλων λόγων και δράσεων.

Ο δημόσιος χώρος εκφαίνεται μέσω διαφόρων διόδων. Μία από αυτές είναι και ο δημόσιος λόγος. Δυνητικά όλοι και όλες έχουν το δικαίωμα της εκφοράς του λόγου στη δημόσια σφαίρα με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Οι λόγοι κάθε φορά μπορούν όχι μόνο να επηρεάσουν αλλά και να διαμορφώσουν γνώμες και υποκειμενικότητες. Μέσω της χρήσης του δημόσιου λόγου μπορείς να γίνεις «ορατός». Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η Άρεντ (

Άρεντ (1958) 2008:45) «…ό,τι εμφανίζεται δημοσίως μπορεί να ιδωθεί και να ακουστεί από τον καθένα και έχει την ευρύτερη δυνατή δημοσιότητα. Για μας, το φαινόμενο –κάτι ορατό και ακουστό τόσο από τους άλλους όσο κι από μας τους ίδιους– αποτελεί πραγματικότητα… Η παρουσία των άλλων, που βλέπουν ό,τι βλέπουμε και ακούνε ό,τι ακούμε μας βεβαιώνει για την πραγματικότητα του κόσμου και του ίδιου του εαυτού μας». Ο λόγος, λοιπόν, εκτός από την επιβεβαίωση της ύπαρξης και της συνύπαρξης, δίνει εξουσία στο υποκείμενο που τον εκφράζει αλλά παράλληλα παράγει και εξουσία, και αυτό εξαρτάται από το υποκείμενο που τον εκφράζει και τα υποκείμενα στα οποία απευθύνεται.

Ο λόγος, και πιο συγκεκριμένα ο δημόσιος λόγος, δεν μπορεί να εκφραστεί από όλα τα υποκείμενα αν και η χρήση του είναι δηλωτική της πολιτικής συμμετοχής. Ο λόγος, σε συμβολικό επίπεδο, είναι ο χώρος, στον οποίο οι πολίτες σκέφτονται και συζητούν για τα κοινά, εντός ενός θεσμοποιημένου πεδίου διαλογικής αλληλεπίδρασης. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι άτυποι, άρρητοι κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν τι τελικά θα λεχθεί και από ποιον/α. Τι είναι αυτό όμως που καθορίζει τι θα λεχθεί και από ποιον/α; Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται ο παράγοντας του φόβου, που πολλές φορές αδιόρατα παρεμβαίνει και καθοδηγεί τα πράγματα.

Αυτοί οι άρρητοι κανόνες που προαναφέραμε φτιάχνουν ένα πλαίσιο που συνιστά το κοινωνικά επιτρεπτό και επηρεάζουν και διαμορφώνουν το πολιτικά επιτρεπτό. Περιχαρακώνουν τη δημόσια σφαίρα και πιο ειδικά το δημόσιο λόγο, καταδικάζοντας τα θηλυκά υποκείμενα στην άρθρωση «ακίνδυνων λόγων». Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Χαλκιά (Χαλκιά 2007:44) «Σε γενικές, ωστόσο, γραμμές, τα αφηγήματα για το θηλυκό υποκείμενο στην Ελλάδα –τόσο αυτά που αφορούν στην παραγωγή του ως τέτοιου όσο και εκείνα που άπτονται της ταυτότητας της οικογενειακής ή/και εθνικής του κοινότητας– διαμορφώνονται από αυτό που ο Herzefeld (1991 β) αναφέρεται ως «ποιητική της γυναικείας υπόστασης». Μεταξύ άλλων, η ποιητική αυτή όντως οδηγεί σε

κουβέντες που είναι «δύσκολο να ακουστούν». Εννοώντας ότι οι λόγοι αυτοί, ειπωμένοι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων «χαμηλόφωνα», «μπορούν να χρησιμοποιηθούν με συγκαλυμμένο τρόπο σαν όπλα εναντίον άλλων φαινομενικά «δικών μας», ή να εκφράσουν κωδικοποιημένα την οδύνη του εαυτού, πέρα από την απλή δυσκολία κατανόησής τους από τους «ξένους», από τους οποίους υπάρχουν αρκετοί σε μια κοινωνία που παραμένει έντονα ξενοφοβική. Οι διαδικασίες αυτές έχουν ως συνέπεια οι φωνές και οι λόγοι των γυναικών στον δημόσιο λόγο να απευθύνονται σε «ώτα μη ακουόντων» και ως εκ τούτου να παραμένουν σιωπηλές.

Ωστόσο, υπάρχουν και οι περιπτώσεις εκείνες που αμφισβητούν, επαναορίζουν και επαναπροσδιορίζουν τον κυρίαρχο δημόσιο χώρο. Σε διάφορες περιόδους, όπου το κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενο χαρακτηρίζεται από ρευστότητα, τίποτα δεν είναι παγιωμένο και όλα μπαίνουν στη σφαίρα της ενδεχομενικότητας, παρατηρείται η ανάδυση και η ανάδειξη ριζοσπαστικών και αμφισβητησιακών λόγων. Καλλιεργείται έτσι, το έδαφος για την εμφάνιση έμφυλων θηλυκών υποκειμένων, τα οποία παρακάμπτουν τους κανόνες του κοινωνικά και πολιτικά λεχθέντος, διεκδικούν το δικό τους χώρο και αρθρώνουν το δικό τους λόγο.

Βιβλιογραφία:

Bondi, Liz (2005). «Gender and the Reality of Cities: embodied identities, social relations and performativities». Online papers archived by the Institute of Geography, School of Geosciences, University of Edinburgh.

Gotham, Kevin Fox (2003). «Toward an Understanding of the Spatiality of Urban Poverty: The Urban Poor as Spatial Actors». *International Journal of Urban and Regional Research* 27(3):723-737.

Hall, S. et al. (1978). «Policing the crisis: mugging, the state and law and order». London: Macmillan.

Χαλκιά, Αλεξάνδρα (2006). «(Ανα)παραστάσεις ασφάλειας και βία στη σύγχρονη ελληνική δημοκρατία: "Τους Αγγίζουμε!"», στο

Κονιόρδος, Σ., Μαράτου-Αλιμπράντη, Λ., Παναγιωτοπούλου, Ρ. (επιμέλεια), Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα: Εργασία, Εκπαίδευση, Οικογένεια, Παρέκκλιση. Αθήνα:Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ.529-559.

Koskela, Hille (2003. «'Cam Era' – The contemporary urban Panopticon». *Surveillance & Society* 1(3): 292-313, https://www.surveillance-and-society.org

Querre, L. (1992). «L'espace public: de la theorie politique a la metatheorie sociologique». *Quaderni* 18:75-92.

Φουκώ, Μισέλ (2008). «Το μάτι της εξουσίας». Αθήνα: Βάνιας

Ψύλλα, Μαριάννα (2009). «Δημόσιος χώρος και φύλο». Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Ευρωπαϊκή Σύνοδος Κορυφής: Ιστορίες δημοσιονομικής ένωσης και οικονομικής μοιχείας

Jerome E. Roos

Ήταν πάντοτε ένας δύσκολος γάμος, γεννημένος από τα οικονομικά συμφέροντα και την πίεση της οικογένειας και λιγότερο από την αμοιβαία αγάπη. Επί 38 χρόνια οι σύντροφοι καβγάδιζαν για τα χρήματα – με την ηπειρωτική χώρα να κατηγορεί το νησιωτική ότι την απατά με τον θείο Σαμ και η νησιωτική να τιμωρεί την ηπειρωτική επειδή ανακατεύεται στις προσωπικές της υποθέσεις.

Αλλά για πολλά χρόνια, οι δυο τους παρέμειναν μαζί για χάρη των παιδιών και για τις οικογενειακές επιχειρήσεις. Αυτό τώρα αλλάζει.

Την 9η Δεκεμβρίου το πρωί, μια σημαντική σύνοδος κορυφής της ΕΕ – η τελευταία ευκαιρία, καθώς λεγόταν, του ευρώ να σωθεί από την κατάρρευση – κατέληξε σε ένα δραματικό διαζύγιο της Βρετανίας με την υπόλοιπη Ευρώπη. Όπως ο Michael White έγραψε[1] στην Guardian «Φαίνεται ότι αυτή είναι η μεγάλη στιγμή· η στιγμή που μια κυβέρνηση της Βρετανίας άσκησε το διάσημο βρετανικό βέτο σ' ένα σημαντικό ευρωπαϊκό ζήτημα και αποσύρεται στα όρια της ΕΕ, κλείνοντας έτσι 50 χρόνια μιας περισσότερο ή λιγότερο σταθερής πολιτικής».

Το διαζύγιο σηματοδοτεί μια ακόμη τεκτονική μετατόπιση στην ευρωπαϊκή ιστορία. Αλλά επίσης αποκαλύπτει πόσο τα οικονομικά συμφέροντα έχουν διαφθείρει τα μυαλά των ηγετών μας και χωλαίνουν τις σχέσεις τους. Οι εξωσυζυγικές σχέσεις των πολιτικών μας ελίτ με τις τράπεζες απειλούν τώρα την ίδια την επιβίωση της ευρωπαϊκής οικογένειας. Όλοι τους, φαίνεται, ότι προτιμούν να θυσιάσουν όχι μόνο την οικογενειακή επιχείρηση, αλλά και τα παιδιά τους. Καμιά θυσία δεν θεωρείται υπερβολική στο βωμό του χρήματος.

Όπως πάντα, τον μεγαλύτερο πόνο τον υποφέρουν σιωπηρά τα παιδιά: οι πολίτες που ποτέ δεν ερωτήθηκαν από τους ηγέτες τους. Οι παιδικές ψευδαισθήσεις για την αλληλεγγύη εντός της Ευρώπης έχουν διαλυθεί βίαια. Αλλά, σαν να θέλουν να παρακάμψουν το πιο κρίσιμο μέρος του δράματος, κανένας δεν μιλάει για τις απεχθείς εξωσυζυγικές σχέσεις που αποτελούν τη ρίζα του κακού. Η αλήθεια είναι ότι και η Βρετανία και η Ευρώπη είχαν οικονομικές εξωσυζυγικές σχέσεις επί δεκαετίες.

Ας συστήσουμε τους εραστές: Φρανκφούρτη και La Défense ενάντια στο City

Αυτή δεν ήταν μια σύγκρουση ευρωπαϊκών και βρετανικών συμφερόντων, όπως αρέσει σε κοσμοπολίτες και βρετανούς

ευρωσκεπτικιστές να την παρουσιάζουν. Πίσω από το πέπλο της ιδεολογίας κρύβονται ισχυρά συμφέροντα που υπαγορεύουν τις επιλογές των δυο μας αντικρουόμενων ελίτ. Όπως αναφέρει η Guardian[2], τις πρωινές ώρες ο Cameron ασκούσε το βέτο και στη συνέχεια η Γαλλία μπλόκαρε μια σειρά εγγυήσεων που ζητούσε η Βρετανία για την προστασία του City του Λονδίνου.

Πιο συγκεκριμένα, ο Cameron απαίτησε:

1. «Κάθε μεταβίβαση της εξουσίας από μια εθνική ρυθμιστική αρχή σε μια ευρωπαϊκή ρυθμιστική αρχή για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες να υπόκειται σε βέτο.»
2. «Η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών να παραμείνει στο Λονδίνο.»
3. «Οι τράπεζες πρέπει να έχουν υψηλότερη κεφαλαιακή απαίτηση.»
4. «Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να παραιτηθεί από τις προσπάθειές της να ελέγχει τις συναλλαγές σε ευρώ που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό της ευρωζώνης.»

Ο Sarkozy απέρριψε τις απαιτήσεις του Cameron. Οι λόγοι είναι σχετικά απλοί:

1. Ο Sarkozy δεν θέλει οι βρετανικές τράπεζες να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα παρακάμπτοντας τον πανευρωπαϊκό φόρο επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών.
2. Θέλει την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών να μεταφερθεί στο Παρίσι.
3. Γνωρίζει ότι οι γαλλικές τράπεζες είναι σε πολύ χειρότερη θέση[3] από τους βρετανούς ανταγωνιστές τους και θέλει οι συναλλαγές σε ευρώ που λαμβάνουν χώρα εντός της ευρωζώνης να δρομολογούνται μέσω της La Défense αντί για το City.

Εν κατακλείδι, πρόκειται για μάχη τραπεζών και σύγκρουση κεφαλαίων – δεν έχει καθόλου να κάνει με τα κοινά συμφέροντα της Ευρώπης ή της Βρετανίας. Αν η ευρωζώνη πρόκειται να διαλυθεί, πολλές γερμανικές και γαλλικές τράπεζες θα καταρρεύσουν, γι’ αυτό οι γαλλο-γερμανοί πιέζουν για

δημοσιονομική ένωση[4]. Μια τέτοια ένωση θα επέβαλε κανόνες ηπειρωτικού στυλ στο ελεύθερο από δεσμεύσεις City του Λονδίνου. Φοβούμενη την ανταγωνιστική της θέση απέναντι στη Νέα Υόρκη, η Βρετανία αντιτίθεται έντονα στη συμμετοχή.

Προς πώληση: Ένωση Λιτότητας με Offshore Τραπεζικό Παράδεισο

Είναι ξεκάθαρο ότι στο χωρισμό, Cameron και Merkozy τάσσονται με το μέρος των εραστών τους στην οικονομική βιομηχανία. Το αποτέλεσμα είναι, αντί για τη διάσωση του ευρώ και την επαναφορά μιας απαραίτητης σταθερότητας, το χειρότερο δυνατό. Η Γερμανία, ο αδιαμφισβήτητος πλέον ευρωπαίος ηγεμόνας, θα χρησιμοποιήσει αυτή τη δημοσιονομική ένωση για να εξασφαλίσει πλήρη εξόφληση για τις τράπεζές της, ενώ το Λονδίνο μπορεί ελεύθερα να παρουσιάζεται ως offshore τραπεζικός παράδεισος.

Ο Wolfgang Münchau σωστά επεσήμανε[5] ότι «αντίθετα με ό,τι έχει αναφερθεί, η κυρία Merkel δεν προτείνει δημοσιονομική ένωση[6]. Προτείνει ένα κλαμπ λιτότητας, ένα σύμφωνο σταθερότητας. Ο στόχος είναι να επιβάλει μακροχρόνια λιτότητα, με ισορροπημένους κανόνες για τους προϋπολογισμούς που θα είναι κατοχυρωμένοι από κάθε εθνικό σύνταγμα.» Ο Martin Wolf είναι επικριτικός και αποδεικνύει[7] γιατί η Merkel αντιλαμβάνεται λανθασμένα την κρίση ως δημοσιονομικό πρόβλημα και όχι ως διαρθρωτικό πρόβλημα.

Όπως πρόσφατα έγραψε ο νομπελίστας οικονομολόγος Joseph Stiglitz[8], πολλές χώρες της περιφέρειας ήταν δημοσιονομικά πιο υπεύθυνες από τη Γερμανία. «Στην Ισπανία, για παράδειγμα, το χρήμα διοχετευόταν στον ιδιωτικό τομέα από τις ιδιωτικές τράπεζες. Τέτοια παράλογη δραστηριότητα θα έπρεπε να αναγκάζει την κυβέρνηση να περικόψει τις δημόσιες επενδύσεις;» θεσμοθετώντας «δημοσιονομική πειθαρχία», η δημοσιονομική λιτότητα της Merkel κινδυνεύει να εγκλωβίσει την περιφέρεια σε μόνιμη ύφεση.

Αυτή η προσέγγιση θα αποδειχτεί διπλά καταστροφική. Εκτός από το γεγονός ότι θα καταδικάσει εκατομμύρια ευρωπαίους σε

δεκαετίες φτώχειας, θα υπονομεύσει την προσπάθεια διάσωσης του ευρώ. Η δημοσιονομική σπατάλη δεν προκάλεσε αυτή την κρίση. Ήταν αποτέλεσμα δομικών ανισοτήτων[9] ανάμεσα σε έναν υψηλά παραγωγικό πυρήνα, που συνεχώς επωφελούνταν από μόνιμα υποτιμημένη ισοτιμία στις συναλλαγές, και μια στάσιμη περιφέρεια που υπέφερε από το ακριβώς αντίθετο. Οι προτάσεις της Merkel δεν ανταποκρίνονται σε αυτό.

Πώς οι τράπεζες, για μια ακόμη φορά, γλίτωσαν τη τιμωρία

Το χειρότερο είναι ότι τα σχέδιά της παραβλέπουν τελείως τη δεινή κατάσταση[10] των ευρωπαϊκών τραπεζών. Η πραγματική σπατάλη δεν ήταν ποτέ στις δημόσιες δαπάνες των περιφερειακών χωρών αλλά στον ιδιωτικό δανεισμό των κεντρικών τραπεζών. Με εκατοντάδες δισεκατομμύρια ευρώ σε υπερβάλλουσα ρευστότητα να παίζονται γύρω από το σύστημα, οι γαλλικές και γερμανικές τράπεζες αδηφάγα αγόραζαν ελληνικά, πορτογαλικά και ιταλικά ομόλογα και ωθούσαν φορτία ξένου κεφαλαίου στις ιρλανδικές και ισπανικές αγορές ακινήτων.

Το 2009, με τους επενδυτές να αποσύρουν τα χρήματά τους από τις μετοχές και τα ακίνητα, κατά την διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, ο κυρίαρχος τομέας[11] των ομολόγων έγινε «ένα από τα κύρια μέσα κέρδους για τις μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες». Καθώς εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τις δουλειές και τα σπίτια τους, οι κορυφαίοι επενδυτές μπορούσαν εύκολα να κερδίσουν από 7.5 έως 15 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο μόνο από τα μπόνους. Η ανώμαλη φύση του συστήματος ενθάρρυνε τους τραπεζίτες να υποτιμήσουν το ρίσκο και βύθισε την περιφέρεια ακόμη περισσότερο στο χρέος.

Αυτό είχε συνέπεια όχι μόνο μια υπερχρεωμένη περιφέρεια αλλά και μια σοβαρή αναμόχλευση[12] του τραπεζικού τομέα. Και σαν αποτέλεσμα, ο διατραπεζικός δανεισμός έχει παγώσει, καθώς η θεσμική λειτουργία των τραπεζών θέτει τις μετοχές τραπεζών κάτω υπό μεγάλη πίεση. Την ημέρα της συνόδου κορυφής, ένα stress test αποκάλυψε ότι οι ευρωπαϊκές τράπεζες έχουν έλλειμμα 115 δις ευρώ[13]. Η Moody’s απλά υποβάθμισε τρεις

γαλλικές τράπεζες και κυκλοφορούν φήμες ότι η Γερμανία μπορεί να εθνικοποιήσει[14] τον γίγαντα Commerzbank.

Σε απάντηση, οι τράπεζες χρησιμοποιούν πολύπλοκα χρηματοπιστωτικά μέσα για την ενίσχυση του κεφαλαίου[15], αλλά – όπως η κακώς εννοούμενη Ένωση Λιτότητας της Merkel – αυτά τα λογιστικά κόλπα μόνο θα καθυστερήσουν την αναπόφευκτη μέρα της αναμέτρησης. Παρόλα αυτά, οι ηγέτες μας επιμένουν εξαιρετικά πεισματικά στα επικίνδυνα παιχνίδια που παίζουν. «Πάντα έλεγα ότι τα 17 κράτη της ευρωζώνης πρέπει να ξανακερδίσουν την αξιοπιστία τους», δήλωσε η Merkel[16]. «Και νομίζω ότι αυτό μπορεί να συμβεί με τις σημερινές αποφάσεις.»

Τα παιδιά δεν είναι καλά, Κυρία Merkel!

Αλλά τα παιδιά δεν είναι καλά και η οικογενειακή επιχείρηση είναι ετοιμόρροπη[17]. Εάν αυτό το επώδυνο διαζύγιο μας λέει κάτι, αυτό είναι ότι οι ηγέτες μας μοιράζονται το κρεβάτι τους με τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα και δεν μπορούμε πλέον να τους εμπιστευόμαστε την τύχη της Ηπείρου. Η εκπόρνευση των ευρωπαίων πολιτών στον τραπεζικό τομέα δεν είναι βιώσιμη λύση ούτε είναι ανθρώπινο να κάνεις κάτι τέτοιο από ηθική άποψη. Οι σωστοί Ευρωπαίοι πρέπει να αντισταθούν σθεναρά σε αυτή την καταστροφική δημοσιονομική ένωση.

Έτσι, κάθε φορά που σας λένε «δεν υπάρχει εναλλακτική λύση», μην τους πιστεύετε, είναι ψέμα. Όπως δήλωσε ένας αξιωματούχος της επίσημης Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας πρόσφατα στο Reuters[18], «το σημαντικό αυτή τη στιγμή δεν είναι να παρουσιάζουν οι πολιτικοί ότι θα μπορούσε να υπάρξει μια εναλλακτική λύση, γιατί στο μυαλό τους αυτή μπορεί να έχει μικρότερο κόστος από τις επιλογές που έχουν.» Η προσπάθεια να φυσικοποιούν και να αποπολιτικοποιούν αυτή την κρίση είναι ένα ιδεολογικό προπέτασμα καπνού για να μας εγκλωβίσει σφιχτά σε μια κατάσταση οικονομικής πορνείας.

Γνωρίζουμε ότι υπάρχουν εναλλακτικές, επειδή τις έχουμε δει να λειτουργούν στην πράξη,. Όπως το περιοδικό TIME πρόσφατα

επεσήμανε[19] «από την αρχή της ύπαρξής τους, οι μη-ιεραρχικές δομές φαίνεται να λειτουργούν». Στο βαθμό που δεν λειτουργούν για τα μεγάλα ιεραρχικά ιδρύματα – όπως ισχυρές επενδυτικές τράπεζες και αδιάφορες εθνικές κυβερνήσεις – αυτές οι ιεραρχίες πρέπει να διαλυθούν ή να αναδιαρθρωθούν από τα κάτω.

Πίσω στον πραγματικό κόσμο, η Αργεντινή ήδη έδειξε[20] ότι οι χρεωμένες χώρες μπορούν να αμφισβητήσουν τους ξένους πιστωτές και να ευημερήσουν, ενώ μικρά συνεργατικά πιστωτικά ιδρύματα έχουν ξεπεράσει την παγκόσμια οικονομική θύελλα πολύ καλύτερα από μεγάλες ιδιωτικές τράπεζες. Σε μια έκθεση του 2009, ο ΟΗΕ παρατηρούσε[21] ότι «κανένα συνεργατικό πιστωτικό ίδρυμα, οπουδήποτε στον κόσμο, δεν έχει λάβει κεφάλαια από κυβέρνηση σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και παρόλ’ αυτά παραμένουν καλά κεφαλαιοποιημένα.»

Οπότε τα παιδιά *δεν* είναι καλά – αλλά *υπάρχει* εναλλακτική λύση. Είνα δική μας δουλειά να διαδώσουμε την αλήθεια και να οργανωθούμε. Μια άλλη Ευρώπη είναι εφικτή!

Παραπομπές:

[1]
https://www.guardian.co.uk/politics/2011/dec/09/michael-white-blog-splendid-isolation
[2]
https://www.guardian.co.uk/business/2011/dec/09/uk-isolation-grows-eurozone-treaty
[3]
https://dailybail.com/home/pimcos-el-erian-drops-the-f-bomb-french-banks-are-down-to-1.html
[4]
https://roarmag.org/2011/12/italy-austerity-eurozone-eu-fiscal-union-crisis/
[5]
https://www.ft.com/intl/cms/s/0/874af280-1cde-11e1-a134-00144feabdc0.html#axzz1ffVQ97mQ
[6]

https://www.ft.com/cms/s/0/1da18096-1cc1-11e1-8daf-00144feabdc0.html
[7]
https://www.ft.com/intl/cms/s/0/396ff020-1ffd-11e1-8662-00144feabdc0.html#axzz1ffVQ97mQ
[8]
https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/12/201112610254 6181929.html
[9]
https://roarmag.org/2011/08/europe-in-crisis-part-vi-the-future-of-europe/
[10]
https://www.bloomberg.com/news/2011-12-08/eu-banks-must-raise-153b-of-extra-capital-eba.html
[11]
https://www.nytimes.com/2011/12/08/business/global/as-europes-bond-market-dries-up-traders-fear-for-jobs.html
[12]
https://www.bloomberg.com/news/2011-12-08/eu-banks-must-raise-153b-of-extra-capital-eba.html
[13]
https://www.ft.com/intl/cms/s/0/8de33032-21b9-11e1-8b93-00144feabdc0.html
[14]
https://www.spiegel.de/international/business/0,1518,801827,00.html#ref=nlint
[15]
https://dealbook.nytimes.com/2011/12/07/european-banks-shuffle-bonds-to-bolster-capital/
[16]
https://www.nytimes.com/2011/12/10/business/global/european-leaders-agree-on-fiscal-treaty.html
[17]
https://roarmag.org/2011/11/from-the-spiritual-crisis-of-humanity-to-the-endless-struggle/
[18]
https://www.reuters.com/article/2011/12/07/us-eurozone-cenbank

s-contingency-idUSTRE7B60P220111207
[19]
https://www.time.com/time/nation/article/0,8599,2101802,00.html#ixzz1fxmsdrf0
[20]
https://roarmag.org/2011/06/bbc-plummer-greece-argentina-crisis-krugman/
[21]
https://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/cooperatives/Crear.pdf

Ο Jerome E. Roos είναι συγγραφέας, ακτιβιστής, ιδρυτής του ROAR Magazine. Γραμματέας του Spearhead Action Group, ερευνητής PhD πάνω στην ευρωπαϊκή κρίση χρέους στο European Univ. Institute.

Πηγή: Roarmag.org

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Φουκώ: Για τη λαϊκή δικαιοσύνη

Μισέλ Φουκώ *– Εκδόσεις Εξάρχεια*

Φιλήμονας Πατσάκης

Καθώς πήρα στα χέρια μου το βιβλίο του Φουκώ για τη λαϊκή δικαιοσύνη μού ήρθε στο νου η έκδοσή του από το περιοδικό «Μαρμίτα». Η προσπάθεια του Γιάννη Μπουκετσίδη μετουσιώθηκε σε μια επιτυχία που στηριζόταν κυρίως στο εσωτερικό του κειμένου. Αυτή εδώ η έκδοση είναι σαφώς πιο καλαίσθητη και με την εισαγωγή του Στέφανου Ροζάνη αποκτά ιδιαίτερο βάθος. Γιατί

όμως κάποιος να μπει στον κόπο να πάρει αυτό το βιβλίο; Θα πρέπει να τονίσω ότι είναι σήμερα που το συγκεκριμένο βιβλίο δείχνει πολύ επίκαιρο και κυρίως αναδεικνύει ένα σημαντικό μέρος της προβληματικής του Φουκώ. Θα ήθελα όμως, πριν επεκταθώ σε αυτά τα θέματα, να θίξω μια ιδιαίτερη συνθήκη που αναδύεται από τις γραμμές του βιβλίου.

Ο Φουκώ σε όλη την έκταση του συγκεκριμένου κειμένου αμύνεται και απολογείται, αν και ευτυχώς παραμένει απόλυτα προσηλωμένος στην κριτική του σκέψη, απέναντι σε μια απίθανη μαρξιστική προβληματική. Διαβάζουμε λοιπόν πως «Είναι αναγκαίο να υπάρχει μια οργάνωση για να ρυθμίσει την κατεύθυνση της λαϊκής δικαιοσύνης και να τις δίνει προσανατολισμό. Στην περίπτωση της κινέζικης επανάστασης ο θεσμός αυτός ήταν ο κόκκινος στρατός»(!) Η αντίληψη που ορίζει τη λαϊκή δικαιοσύνη, όπως και κάθε τι το λαϊκό με όρους κρατικής και κομματικής αναγκαιότητας, στην αρχή φαίνεται πλήρως αναχρονιστική και βαθιά αντιδραστική και σαφώς είναι. Όμως καθορίζει ένα πλαίσιο ερωτημάτων και διαχωρισμών που κάνει το κείμενο ακόμα πιο ελκυστικό.

Ο Φουκώ ασχολείται με την προβληματική της τρέλας κατά τη μετάβαση από την Αναγέννηση στην κλασική εποχή, την προβληματική της ποινής από την κλασική εποχή στη νεωτερικότητα και την προβληματική της σεξουαλικότητας από την αρχαιότητα στην εποχή του Χριστιανισμού. Ο Φουκώ εξετάζει τις προβληματικές αυτές ως παραδείγματα ανάλυσης της εξουσίας. Μόνο μέσα από την εξέταση αυτή σκιαγραφείται η ιστορία του σκέπτεσθαι με τις ριζικές τομές της και τα ρήγματα και κατά συνέπεια διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες για τη ριζική κριτική του Λόγου και της μεταφυσικής.

Το τρελοκομείο, η φυλακή και η κλινική αποτελούν μέρη της άρθρωσης του αποκλεισμού.

Για τον Φουκώ, όσοι γεννιούνται στη μεθόριο δεν χωράν σε σχέδια και δεν έχουν προοπτικές επιβίωσης. Αυτό το θεωρητικό σχήμα σήμερα έχει επεκταθεί σε μια νέα θεωρία της εξαίρεσης.

Στη βάση αυτή, είναι απόλυτα κατανοητή η αρνητική θέση του Φουκώ, στο βιβλίο που εξετάζουμε, απέναντι στη συγκρότηση ενός λαϊκού δικαστηρίου. Το ζητούμενο δεν είναι μια άλλη εξουσία με τη διατήρηση μιας νέας μορφής αποκλεισμού, αλλά η διάλυση της έννοιας του δικαστηρίου ως λόγου αφομοιωτικού, ως ομογενοποιητικού μηχανισμού, ως έκφραση της εξουσιαστικής δομής.

Στη λογική που αναπτύσσει ο Φουκώ, δύο έννοιες κυριαρχούν: η επιμέλεια του εαυτού που προσφέρει τη δυνατότητα να αναγνωρίσουμε τη σωματικότητα των ποινών και η έννοια του αυτοπροσδιορισμού, εμείς θα λέγαμε του αυτεξούσιου.

Ο ιστορικός άνθρωπος ως ολότητα δυνατοτήτων μπορεί πλέον να αυτοπροσδιοριστεί, χωρίς να χρειάζεται να κατασκευαστεί ένα πλαίσιο υπερβατικών νόμων στους οποίους πρέπει να υπακούει. Όπως σωστά επισημαίνει ο Ροζάνης, «η δομή του νόμου επικρατεί ως αναμφισβήτητο κοινωνικό θεμέλιο». Ο Φουκώ θεωρεί ότι το νόμο ως μια πολιτική τεχνολογία και το δικαστικό θεσμό ως μέρος ενός συνεχούς μηχανισμών που ορίζουν ένα κανονιστικό μέρος και ορίζουν κοινωνικές θεσμίσεις και αιτιακούς δεσμούς. Η εξουσία, ως παραγωγική δύναμη, συνδέεται άρρηκτα με το σώμα, δηλαδή με τις κοινωνικές αιτιακές σχέσεις. Επιπλέον, ως παραγωγική δύναμη μέσω των πειθαρχικών τεχνικών, διαμόρφωσε το νεωτερικό υποκείμενο, το πειθαρχημένο άτομο. Ξέροντας ότι η δημιουργία ενός μηχανισμού εσωτερίκευσης κοινωνικών ενοχών και φόβου είναι στην ουσία η βιοποικιλία της εξουσίας, δεν πείθεται για την ανάγκη συγκρότησης ενός δικαστικού λαϊκού θεσμού. Λέει ότι «η πράξη της λαϊκής δικαιοσύνης είναι ανοιχτά αντιδικαστική και αντιτίθεται στην ίδια τη μορφή του δικαστηρίου». Εδώ, για μένα, είναι και το ζουμί του βιβλίου, η διαχρονικότητά του.

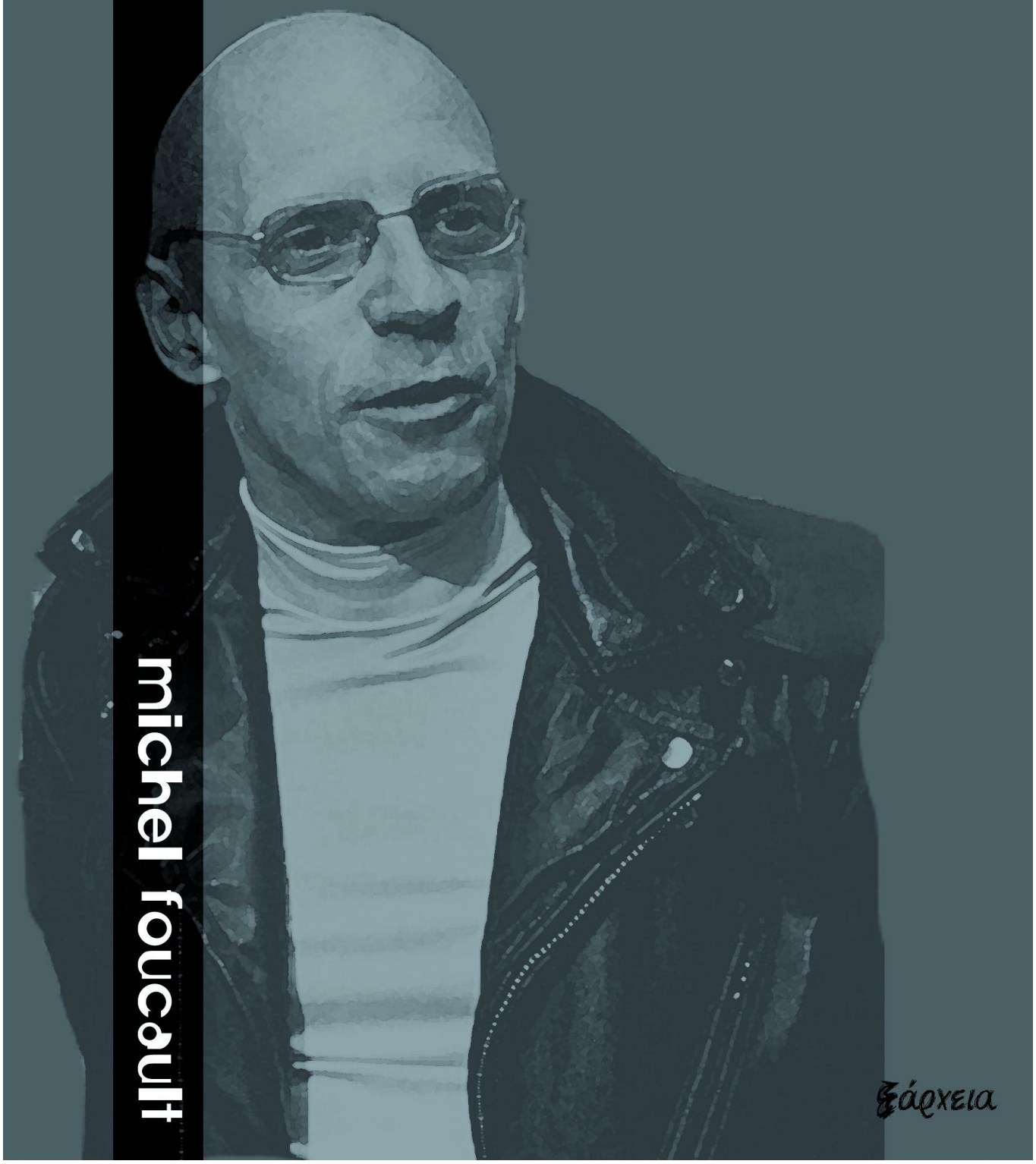
Το σύγχρονο του αιτήματος των αντιθεσμών, μια κοινωνία που αυτοστοχάζεται πρέπει να μπορεί να αντιμετωπίζει τέτοια ζητήματα. Το τέλος της διάκρισης των εξουσιών έχει τοποθετήσει το δικαστήριο στο κέντρο της εξουσιαστικής οριοθέτησης, η μάχη με αυτό είναι καθοριστική για τη συγκρότηση άλλων δυνατοτήτων.

Η εναντίωση στην τεχνολογία του αποκλεισμού, της κατάστασης εξαίρεσης, μπορεί να στηριχθεί στη διάλυση των εξής αντιπαραθέσεων: Τη διάκριση αυτών που επιτρέπεται απέναντι σε αυτά που απαγορεύεται, τη διάκριση αυτού που θεωρείται λογικό απέναντι σε αυτό που θεωρείται παράλογο, και τη διάκριση του αληθούς από το ψευδές. Μπορεί ίσως να φαίνεται περίεργο αν δεν υπάρχουν αυτές οι διακρίσεις, αλλά υπάρχουν δύο επίδικα, πρώτον η σχετικότητα τέτοιων λόγων και δεύτερον η θεσμική τους υποβολή που οριοθέτησε την εξουσιαστική δομή. Οι νέες αμεσοδημοκρατικές δυνατότητες πρέπει να στοχεύσουν στον πυρήνα της εξουσιαστικής συγκρότησης και να βρουν τους όρους υπέρβασης αυτών των αντιπαραθέσεων και συγκρότησης νέων σωμάτων που δεν θα συγκροτούν δικαστήρια. Διαβάστε οπωσδήποτε αυτό το βιβλίο που συμβάλλει τα μέγιστα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη

εισαγωγή: Στέφανος Ροζάνης

michel foucault

Ξάρχεια

Η «Ιδέα» της Χωρικής Δικαιοσύνης

Δανάη Κασίμη

Η οργάνωση της πόλης, ως δημιούργημα του ανθρώπου, αντικατοπτρίζει τη συγκρότηση των κοινωνικών σχέσεων που τη διέπουν και δημιουργεί ερωτήματα που αφορούν τη δυνατότητα ή μη μιας ομαλής συμβίωσης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων μέσα σ' αυτή. Η ανάλυση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην κοινωνία και το «χώρο», μας βοηθά να κατανοήσουμε ή έστω να παρατηρήσουμε καλύτερα, τις κοινωνικές ανισότητες ώστε να μπορέσουμε σε δεύτερη ανάλυση να τις καταπολεμήσουμε.

Ήδη από τη βιομηχανική επανάσταση, οι πόλεις άρχισαν να αποτελούν πόλο έλξης για μεγάλες μάζες ανθρώπων, με φυσικό επακόλουθο τη δημιουργία των γνωστών γιγαντουπόλεων. Το φαινόμενο της συγκέντρωσης του μισού πληθυσμού της γης στα αστικά κέντρα με συνεχώς αυξανόμενους ρυθμούς μέχρι πρόσφατα, τείνει στην αναπόφευκτη επιδείνωση του προβλήματος της ερήμωσης της υπαίθρου. Αυτή η ανισοκατανομή του πληθυσμού οδηγεί σε οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις, οι οποίες δεν ευνοούν σε καμία περίπτωση τη δημιουργικότητα και την εξέλιξη της κοινωνίας.

Η σύγχρονη πόλη, χαρακτηριστικό παράδειγμα το λεκανοπέδιο της Αττικής, είναι αρχιτεκτονικά δομημένη με ρητά οικονομικούς και εξουσιαστικούς όρους. Στους κόλπους αυτού που ονομάζουμε πόλη – αστικό κέντρο, συγκεντρώνονται όλες οι κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, οι οποίες διαμορφώνουν τις πιο πρόσφορες συνθήκες για την απορρόφηση των πλεονασμάτων του κεφαλαίου. Η συσσώρευση του ανθρώπινου δυναμικού στις σύγχρονες πόλεις καθιστά το κάθε

άτομο ξεχωριστά ως εργαλείο που ευνοεί την ταχεία ροή και την εύρυθμη λειτουργία προκειμένου να επιτευχθεί ο τελικός στόχος, ο οποίος δεν είναι άλλος από την επανεπένδυση του κέρδους που οδηγεί σε μια συνεχή παραγωγή υπεραξίας. Ως γνωστόν, η υπεραξία, καρπώνεται από μικρό αριθμό ανθρώπων, οι οποίοι όμως παρουσιάζουν αυτήν τη διαδικασία παραγωγής ως ευτύχημα, που προσφέρει θέσεις εργασίας, σε ένα μεγάλο αυτή τη φορά μέρος του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, οι μεταβολή που υπέστη η κοινωνία με την έλευση της κεφαλαιοκρατίας, ήταν η ριζική αναδιαμόρφωση του χώρου ώστε να δημιουργηθούν σταθερές εξουσιαστικές δομές που ενισχύουν την ανάγκη δημιουργίας της «μυρμηγκοφωλιάς», ή αλλιώς των μεγαλουπόλεων, στο όνομα της ανάπτυξης και της προόδου.

Η σύγχρονη ζωή λοιπόν, που διαμορφώνεται μέσα στη σημερινή μεγαλούπολη, επιδρά καθοριστικά στη συγκρότηση του σύγχρονου ανθρώπου. Χωροθετούνται σ’ αυτήν οι προαναφερόμενες παραγωγικές δραστηριότητες και το σύνολο σχεδόν των κοινωνικών αντιθέσεων. Αυτή η μετεξέλιξη των πόλεων και ο τερατόμορφος μετασχηματισμός τους έχει ως επακόλουθο την ανάληψη νέων καθηκόντων που να ανταποκρίνονται στην καπιταλιστική, βέβαια, οικονομία, επιφέροντας ταυτόχρονα σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις, όπως ο στεγαστικός διαχωρισμός, οι άστεγοι, οι διακρίσεις σε βάρος των μειονοτήτων, οι συγκρούσεις, η αυξημένη εγκληματικότητα, η καταπίεση και η συνεχής επιτήρηση των πολιτών.

Η οργάνωση του χώρου πραγματοποιείται με «μη δίκαιους όρους» λόγω των φανερών ανισοτήτων και των παράλληλων ανθρώπινων αποκλεισμών που δημιουργούνται. Το συμπέρασμα αυτό γεννά πολλά ερωτήματα σχετικά με την έννοια της δικαιοσύνης του χώρου ή αλλιώς της χωρικής δικαιοσύνης. Η έννοια της δικαιοσύνης, είναι από μόνη της σχετική και οι ερμηνείες που έχουν δοθεί ποικίλες από τα διάφορα κοινωνικά συμβόλαια που τη θεσμοθετούν. Σύμφωνα με τον David Harvey, «το ποια πόλη θέλουμε συνδέεται άρρηκτα με το τι άνθρωποι θέλουμε να είμαστε και τι είδους κοινωνικές σχέσεις θέλουμε να έχουμε». Για το

λόγο αυτό, κύριο μέλημα των κινημάτων ίσως θα πρέπει να είναι αυτό ακριβώς, δηλαδή η πάταξη των ανισοτήτων παράλληλα με το κάλεσμα για μαζικότερη συμμετοχή των πολιτών στις συλλογικές διαδικασίες, η οποία αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση προκειμένου να διερευνηθεί το ποιοι είμαστε. Τότε μόνο θα καταφέρουμε να αποφασίσουμε ποιες αλλαγές θέλουμε να κάνουμε στους εαυτούς μας και κατ' επέκταση στην πόλη μας. Πολλοί παγκόσμιοι κοινωνικοί αναλυτές, αν όχι οι περισσότεροι, χαρακτηρίζουν μια τέτοια κινηματική διαδικασία που να προσβλέπει σε μια χωρική και ταυτόχρονα, όπως είπαμε, κοινωνική δικαιοσύνη, ως ουτοπία…

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Συνέντευξη Julian Assange: Wikileaks & New York Times (Α΄μέρος)

Μετάφραση: Αντώνης Μπρούμας

*Ο **Julian Assange** είναι αρχισυντάκτης του διαδικτυακού τόπου Wikileaks και υπέρμαχος της ελευθερίας του λόγου και της δημοκρατίας, βρισκόμενος αυτή τη στιγμή σε κατ' οίκον περιορισμό στην Αγγλία εξαιτίας της πολιτικής του δράσης. Η Wikileaks είναι μία διεθνής πολιτική οργάνωση με σκοπό την αποκαλυπτική πληροφόρηση του κοινού και τον έλεγχο της κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας. Στην ακόλουθη συνέντευξη, την οποία έδωσε στις 26 Σεπτεμβρίου 2011 στον ακτιβιστή και συγγραφέα Chris Spannos, ο Assange αποκαλύπτει τις ιδιαίτερες πτυχές της σχέσης της Wikileaks με τους Times και, γενικότερα, το ρόλο του συμπλέγματος των κυρίαρχων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η συνέντευξη αναρτήθηκε στο διαδικτυακό τόπο*

nytexaminer.com, ο οποίος ασχολείται με την κριτική προσέγγιση του ρόλου των New York Times και των κυρίαρχων ΜΜΕ.

Chris Spannos: Θα ήθελα να ξεκινήσουμε από την εποχή πριν τη δημιουργία της Wikileaks το 2006. Πες μας πώς αντιλαμβανόσουν τότε τους New York Times και το ρόλο τους στη συλλογή πληροφοριών και στον καθορισμό της κοινής γνώμης.

Julian Assange: Τότε δεν αντιλαμβανόμουν ιδιαίτερα το ρόλο των New York Times σε αυτά και αυτό είναι κάτι ενδιαφέρον, καθώς ήμουν εξοικειωμένος με καμπάνιες για την ελευθερία του λόγου μέσω της χρήσης υψηλής τεχνολογίας. Αντιλαμβανόμουν πως ήταν μία ισχυρή φωνή της Ανατολικής ακτής των ΗΠΑ, ότι ήταν ένας δημοφιλής οργανισμός, που μπορούσε να καθορίζει ατζέντες, παρ' όλο που η εικόνα της εφημερίδας είχε αμαυρωθεί από το πώς είχε καλύψει τον πόλεμο στο Ιράκ και από όσα φαίνεται ότι συνέβησαν με την Judith Miller και το σχετικό φιάσκο.[1] Σε αυτήν την περίπτωση οι New York Times είχαν διαστρεβλώσει αποτελεσματικά την πραγματικότητα, ώστε η υπαιτιότητα για εκείνα τα σκάνδαλα να αποδοθεί στην Judith Miller αντί στην ίδια την εφημερίδα. Ανάλογου μεγέθους είναι τα σκάνδαλα που κατέληξαν στην παραίτηση του πρώην αρχισυντάκτη των Times και στο διορισμό του τωρινού, Bill Keller.

Chris Spannos: Κατά την πρώτη περίοδο της Wikileaks οι New York Times είχαν ανταποκριθεί με αξιοπρόσεκτο τρόπο σε σχέση με την υπόθεση της αποκάλυψης από την Wikileaks πληροφοριών και εγγράφων, που αφορούσαν τον Ελβετό τραπεζίτη Julius Baer. Τότε οι Times είχαν υποστηρίξει την Wikileaks και είχαν συμπαραταχθεί με αυτή.

Julian Assange: Το πιο σημαντικό πράγμα που πρέπει να αντιληφθούμε για τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης είναι το ότι είναι μία βιομηχανία και, όπως όλες οι βιομηχανίες, επιδιώκει το συμφέρον της. Και οι New York Times ως οργανισμός μαζί με άλλους δέκα ομίλους μέσων μαζικής ενημέρωσης των ΗΠΑ έχουν δημιουργήσει μία συμμαχία, για να μας προστατέψουν από τυχόν δικαστικές επιθέσεις της τράπεζας του Julius Baer εναντίον

μας. Μία τέτοια επίθεση του Baer δεχτήκαμε στο Σαν Φρανσίσκο τον Φλεβάρη του 2008 και στο τέλος σταθήκαμε νικητές, προκαλώντας τους ζημία τριακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων. Για τη δημιουργία των συνθηκών, που έφεραν κοντά όλους αυτούς τους παίκτες της βιομηχανίας των ΜΜΕ, πρωτοστάτησε η «Επιτροπή Δημοσιογράφων για την Ελευθερία του Τύπου» με πρόεδρο τη Lucy Dalglish, η οποία είναι ένα είδος κονσόρτιου στο χώρο των ΜΜΕ και συγκροτεί τέτοιες συμμαχίες, που προωθούν τα συμφέροντα της βιομηχανίας. Αλλά ποιο ήταν το διακύβευμα στην περίπτωση της Wikileaks;

Είχαμε λοιπόν μία εταιρεία του εξωτερικού, μία ελβετική τράπεζα, που προσπαθούσε να σταματήσει μία οργάνωση, η οποία ασχολούνταν με την πληροφόρηση του κοινού και συνδεόταν με τις ΗΠΑ – η Wikileaks έχει κάποιες υπηρεσίες και κάποιους ανθρώπους στις ΗΠΑ. Ποιες ήταν λοιπόν οι δυνάμεις υπέρ και εναντίον μας; Υπήρχαν κάποιες δυνάμεις εναντίον μας, καθώς η τράπεζα αυτή είχε σχέσεις με τραπεζικά ιδρύματα των ΗΠΑ, από τα οποία υποστηρίχθηκε, αλλά υπήρχαν μεγαλύτερες βιομηχανίες από την αντίπαλη όχθη. Γιατί αν η Wikileaks εκπαραθυρωνόταν σήμερα από το διαδίκτυο από μία ελβετική τράπεζα, τότε αύριο το ίδιο μπορεί να συνέβαινε σε κάποια εφημερίδα, όπως η New York Times. Επομένως, επρόκειτο καθαρά για το συμφέρον της βιομηχανίας. Εντούτοις, σε αυτήν την κίνηση υπήρχε και κάτι πέρα από συμφέρον, δηλαδή αυτή ήταν έκφραση συγκεκριμένων αξιών, στο βαθμό που κάποιοι άνθρωποι στους Times έχουν αξίες. Ίσως λοιπόν επρόκειτο για την έκφραση των αξιών κάποιων ανθρώπων, για τις οποίες επιθυμούσαν με αυτόν τον τρόπο να παλέψουν μέσα από τους New York Times, αφού αυτές εξυπηρετούσαν και τα συμφέροντα του οργανισμού.

Πριν το 2010 οι New York Times συνήθιζαν να δημοσιεύουν πολλές από τις ειδήσεις, που αποκάλυπτε η Wikileaks. Μία από αυτές ήταν η περίπτωση της διαφθοράς της Αμερικανικής εταιρείας 21 παιδικών νοσοκομείων «Shriners», μία άλλη ήταν αυτή του Eric Schmidt και των κανόνων εμπόλεμης ζώνης για το Ιράκ, οι οποίοι επέτρεπαν σε ορισμένες περιπτώσεις στους Αμερικανούς

στρατιώτες να περνούν τα σύνορα του Ιράν – μία πολύ επικίνδυνη ιστορία, η οποία μπορούσε να ξεκινήσει μέχρι και πόλεμο. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι πόλεμοι έχουν ξεκινήσει από αψιμαχίες στα σύνορα μεταξύ χωρών, οι οποίες βγαίνουν εκτός ελέγχου. Αυτή ήταν μία σπουδαία και ξεχωριστή υπόθεση, την οποία καλύψαμε μαζί με τους New York Times.

Chris Spannos: Πώς αξιολογείς τη στάση που τήρησαν οι New York Times σε σχέση με το ντοκιμαντέρ «Collateral Murder»[2], που έδωσε στη δημοσιότητα η Wikileaks;

Julian Assange: Οι New York Times αντέδρασαν με δύο διαφορετικούς τρόπους σε δύο διαφορετικές χρονικές συγκυρίες αναφορικά με το ντοκιμαντέρ «Collateral Murder», δηλαδή τόσο τη στιγμή κατά την οποία το ντοκιμαντέρ δόθηκε στη δημοσιότητα, οπότε και αδιαφόρησαν, όσο και πολύ αργότερα, δηλαδή τη χρονική στιγμή που ξέσπασε το σκάνδαλο cablegate [3], οπότε ο Bill Keller δημοσίευσε μία σειρά άρθρων και ένα βιβλίο, το «Open Secrets», όπου χρησιμοποίησε αποσπάσματα από το cablegate, για να υπεραμυνθεί της αρνητικής στάσης των New York Times απέναντι στην Wikileaks. Οι Times προσπάθησαν να ισχυριστούν ότι εγώ –γιατί το έκαναν προσωπικό– μετέτρεψα ένα ντοκιμαντέρ σε αντιαμερικανική προπαγάνδα και στήριξαν τους ισχυρισμούς τους σε επιλεκτικά αποσπάσματα του cablegate. Αλλά η στάση τους αυτή είναι τελείως διαφορετική από τη στάση που κράτησαν κατά τη χρονική στιγμή της αποκάλυψης και είναι αρκετά ενδιαφέρουσα.

Το «Collateral Murder» ήταν ένα ντοκιμαντέρ, που φτιάξαμε, που ήταν βασισμένο σε ένα 40λεπτο απόρρητο βίντεο από το ελικόπτερο Απάτσι και έδειχνε το ελικόπτερο να πυροβολεί και να σκοτώνει ανθρώπους στη νέα Βαγδάτη τον Ιούλιο του 2007 και να ρίχνει ρουκέτες σε κτήρια. Το ελικόπτερο αυτό σκότωσε από 16 μέχρι 24 ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων δύο πολεμικών ανταποκριτών, και τους σκότωσε υπό γκροτέσκες συνθήκες. Για παράδειγμα, σκότωσε τον έναν ανταποκριτή την ώρα που σερνόταν και ένα βαν ερχόταν να τον περιμαζέψει, ενώ και οι άνθρωποι του βαν ήταν άοπλοι το γάζωσε και τελικά τον σκότωσε. Υπήρχε

λοιπόν ένα ρεπορτάζ στους New York Times, το οποίο συγκριτικά με τα υπόλοιπα ΜΜΕ, εννοώ τα τηλεοπτικά κανάλια, δεν ήταν τότε τόσο κακό για εκείνη την πρώτη έκδοση μετά την αποκάλυψη του ντοκιμαντέρ. Αλλά τότε, μόλις αυτό το ρεπορτάζ εμφανίστηκε στους New York Times, δόθηκε από τους αρχισυντάκτες άπλετος χώρος στους απολογητές του στρατού και όχι σε οποιονδήποτε άλλον. Και έτσι, επί πολλές ημέρες εμφανίζονταν άρθρα από τέτοιους απολογητές, που παρουσίαζαν διάφορες δικαιολογίες του περιστατικού και έριχναν το φταίξιμο σε εμάς. Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί μας δείχνει μία σειρά από πράγματα.

Πρώτον, είναι δυνατό μερικές φορές να εμφανίζεται κάπου στους New York Times η κριτική στο αμερικανικό κατεστημένο του στρατού και των μυστικών υπηρεσιών. Αλλά πόση πίεση χρειάζεται να ασκηθεί, για να συμβεί κάτι τέτοιο! Έτσι, σε αυτή την περίπτωση είχαμε ένα εξαιρετικά σημαντικό από ειδησεογραφική άποψη βίντεο, ίσως το πιο σημαντικό των τελευταίων πέντε ετών. Επίσης αποτελούσε αδιάσειστη απόδειξη, γιατί ήταν αυθεντικό, πολύ δυνατό και ξεκάθαρο για το τι γινόταν εκεί. Και το φτιάξαμε ανεξάρτητα, δηλαδή η είδηση δεν ήταν των New York Times αλλά δική μας και οι New York Times απλώς την αναπαρήγαγαν. Συνεπώς, στο βαθμό αυτό ήταν προστατευμένοι. Εντούτοις, το κόστος για αυτούς ήταν η υποχρέωση να ανοίξουν πελώριο χώρο δημοσίευσης για όλους τους απολογητές του στρατιωτικού κατεστημένου να έρθουν και να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά αυτή χωρίς να εισφέρουν καν νέα γεγονότα. Η κριτική λοιπόν στο στρατιωτικό κατεστημένο των ΗΠΑ απαιτεί την παραχώρηση εξαιρετικά μεγάλης ελευθερίας σε αυτό να απολογηθεί και να δικαιολογήσει τις δραστηριότητές του. Δεν χρειάζεται δε τίποτε άλλο, ούτε καταγραφή κάποιων γεγονότων, ειδήσεων ή οτιδήποτε άλλου. Μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι όλοι αυτοί οι απολογητές, που δημοσίευαν στους New York Times για λογαριασμό του στρατιωτικού κατεστημένου, ήταν εκεί απλώς επειδή είχε εξαντληθεί η ειδησεογραφική πλευρά του θέματος, δηλαδή δεν υπήρχε άλλο ειδησεογραφικό υλικό, και γι’ αυτό, το κενό ενδιαφέροντος έπρεπε να γεμίσει με εκφορές απόψεων.

Είναι αυτή καλή δικαιολόγηση για τη στάση των New York Times στο θέμα; Όχι, γιατί είχαμε πρόσθετο υλικό μετά την πρώτη αυτή ημέρα σε συνεργασία με την ισλανδική τηλεόραση ITV, η οποία έστειλε ανθρώπους στη Βαγδάτη να μαζέψουν κι άλλο υλικό, να πάρουν συνεντεύξεις, να τραβήξουν εικόνες από τις οικογένειες των θυμάτων και του κτηρίου κτλ. Έπαιξαν τίποτα από αυτό; Όχι, δεν άγγιξαν τίποτα. Ένας Αμερικανός στρατιώτης, που ήταν στο έδαφος, μίλησε γι' αυτό ως πρώτης τάξεως μάρτυρας και μάλιστα Αμερικάνος. Πήραν τίποτα από αυτό το υλικό, του πήραν συνέντευξη; Όχι. Ένας Αμερικανός σκηνοθέτης έτυχε να βρίσκεται στη Βαγδάτη μία ημέρα μετά τη σφαγή, για να κάνει ένα ντοκιμαντέρ για τους Ιρακινούς πρόσφυγες, και πήρε συνεντεύξεις από τους ανθρώπους στον τόπο του εγκλήματος και πήρε σκηνές από το γαζωμένο βαν, που προσπάθησε να σώσει έναν από τους πολεμικούς ανταποκριτές. Απίστευτο υλικό μία μέρα μετά το συμβάν, το οποίο δεν μπορούσε να διαστρεβλωθεί ούτε να έχει πολιτικά υποκειμενική χροιά, καθώς ο σκηνοθέτης δεν ήξερε το σκάνδαλο που αργότερα θα ξεσπούσε. Χρησιμοποίησαν τίποτα από αυτό το υλικό; Όχι, και μάλιστα κανένα αμερικανικό ΜΜΕ δεν το έκανε.

Μπήκαμε λοιπόν μέσα στο τείχος των κυρίαρχων αμερικανικών ΜΜΕ αλλά τότε αυτό άνοιξε τεράστιο χώρο για μία αντεπίθεση και όχι για οποιουδήποτε είδους συνέχεια. Και τότε ο Bill Keller, στο βιβλίο του «Open Secrets» και στα άρθρα του, προσπάθησε να αναποδογυρίσει τα όσα είχαμε κάνει με το ντοκιμαντέρ μας «Collateral Murder». Το ντοκιμαντέρ ήταν βασισμένο σε ένα ακατέργαστο απόρρητο βίντεο από την κάμερα, που βρισκόταν τοποθετημένη στο οπλοπολυβόλο του Απάτσι, ήταν δηλαδή ακριβώς αυτό που έβλεπε ο πιλότος και ο πολυβολητής. Ωστόσο, έχοντας δει ολόκληρο το βίντεο, ήταν πολύ δύσκολο να καταλάβεις τι γινόταν. Και όταν το είδα για πρώτη φορά δεν μου ήταν καθόλου ξεκάθαρο πού ήταν, ποιος ήταν, πώς διαδεχόταν η μία σκηνή την άλλη, καθώς υπήρχαν ενδιάμεσοι νεκροί χρόνοι κτλ. Γι' αυτό, με μεγάλη προσοχή και δουλειά το βάλαμε σε μία συνέχεια και αυτό που καταλάβαμε ήταν ότι είχε εξ επίτηδες συγκαλυφθεί ήδη από το 2007. Το γεγονός είχε καταγραφεί δημοσιογραφικά, γιατί

υπάρχει πάντοτε δημοσιογραφική καταγραφή σε τέτοιες περιπτώσεις, αφού είχαν σκοτωθεί δύο πολεμικοί ανταποκριτές, και μάλιστα είχε υπάρξει και ρεπορτάζ στους New York Times. Και κάποια ρεπορτάζ είχαν πάει τόσο μακριά, ώστε να αφήνουν να εννοηθεί ότι το βαν είχε καταστραφεί από αντάρτες, ενώ οι New York Times και ο στρατός είχαν ισχυριστεί ότι δεν γνώριζαν πώς αυτό είχε καταστραφεί. Επομένως, η υπόθεση είχε εξ επίτηδες θαφτεί. Έπρεπε λοιπόν να εξηγήσουμε στο βίντεο ότι εδώ βρίσκεται αυτός ο άνθρωπος εκεί ο άλλος, αυτοί είναι οι δύο πολεμικοί ανταποκριτές, που πηγαίνουν από τον ίδιο δρόμο, εδώ είναι ο ίδιος άνθρωπος που πυροβολείται. Τότε οι Times έγραψαν στην αυτοεπιβεβαιούμενη επίθεσή τους ότι είχαμε μοντάρει εκτός του ντοκιμαντέρ βίντεο από ενόπλους.

Στην πραγματικότητα ήμασταν εξαιρετικά προσεκτικοί κατά το μοντάρισμα του ντοκιμαντέρ, ώστε να αποφύγουμε τέτοιες επιθέσεις σε βάρος μας. Τα πρώτα δέκα λεπτά είναι συνεχόμενα και αμοντάριστα. Μετά έχει κοπεί κάποιος νεκρός χρόνος, όπου δεν συμβαίνει τίποτα. Όταν δε αποκαλύψαμε τα βίντεο, τα αναρτήσαμε δίπλα δίπλα, δηλαδή πάνω την ακατέργαστη έκδοση και από κάτω τη δική μας. Ήμασταν λοιπόν πιο πιστοί στα γεγονότα κατά την παραγωγή αυτού του υλικού από οποιοδήποτε ντοκιμαντέρ έχω δει. Είναι άλλωστε κομμάτι της φιλοσοφίας μου σχετικά με το πώς πρέπει να ασκείται με επιστημονικό τρόπο η δημοσιογραφία το ότι η κύρια πηγή περιεχομένου πρέπει να διατίθεται μαζί με την επεξεργασμένη, ώστε να μπορεί να ελεγχθεί ότι έχει τύχει δίκαιης μεταχείρισης και δεν έχει διαστρεβλωθεί. Αυτό είναι λοιπόν ό,τι κάνουμε, και κάναμε πολύ καλή δουλειά. Επομένως, ο ισχυρισμός ότι σκηνές από ενόπλους αντάρτες είχαν μονταριστεί εκτός του ντοκιμαντέρ ήταν εντελώς ψευδής. Μπορεί ο οποιοσδήποτε να δει τα δύο βίντεο. Άρα μπορεί ο οποιοσδήποτε να ελέγξει, οι New York Times μπορούσαν να ελέγξουν αλλά δεν ήλεγξαν. Γιατί δεν ήλεγξαν; Επειδή είχαν άλλη ατζέντα.

Σημειώσεις:

1. [Σ.τ.Μ.] Η Judith Miller είναι βραβευμένη με Πούλιτζερ

δημοσιογράφος, η οποία είχε γράψει σειρά δημοφιλών άρθρων στους New York Times για το πρόγραμμα όπλων μαζικής καταστροφής του Ιράκ, τα οποία αργότερα αποδείχθηκαν ανακριβή ή και τελείως χαλκευμένα.
2. Το «Collateral Murder» ήταν ντοκυμαντέρ της Wikileaks με πραγματικές σκηνές από τρεις εναέριες επιδρομές Αμερικανικών ελικοπτέρων στη Βαγδάτη στις 12 Ιουλίου 2007, στις οποίες εικονίζονται στρατιώτες των ΗΠΑ να δολοφονούν εν ψυχρώ 12-18 άοπλους πολίτες και να τραυματίζουν δύο παιδιά.
3. Cablegate αποκαλούνται οι αποκαλύψεις από την οργάνωση Wikileaks εκατοντάδων χιλιάδων απόρρητων εγγράφων της διπλωματίας των ΗΠΑ , που ξεκίνησαν το Φεβρουάριο του 2010 και είχαν σοβαρό αντίκτυπο στη δημόσια εικόνα των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Η κρίση του τύπου και η δυνατότητα εξόδου

Επιμέλεια: **Κ. Ζαχαριουδάκη, Σ. Τζουανόπουλος**

Η "Βαβυλωνία" στις 12 Ιουλίου, διοργάνωσε ανοιχτή συζήτηση στο Nosotros στα Εξάρχεια, με θέμα την κρίση του τύπου και τη δυνατότητα επιβίωσης του έντυπου λόγου. Στη συζήτηση συμμετείχαν και παρακολούθησαν εκατό περίπου άτομα. Εισηγητές ήταν ο Γιώργος Σταματόπουλος (Ελευθεροτυπία), ο Νίκος Ξυδάκης (Καθημερινή) και ο Στέλιος Ελληνιάδης (εφημερίδα Δρόμος). Τη συζήτηση άνοιξε ο Νίκος Ιωάννου από τη "Βαβυλωνία" λέγοντας:

«Αν με ρωτούσατε, αν γνωρίζω τι είναι αυτό που λένε «κρίση του τύπου», θα απαντούσα: «Ναι!». Έχουν κλείσει αρκετές εφημερίδες και περιοδικά το τελευταίο διάστημα. Πολλοί άνθρωποι έχουν

βρεθεί στο δρόμο. Συναντάμε απολυμένους στις διαδηλώσεις και τις συγκεντρώσεις. Δημοσιογράφους πολλούς αλλά και άλλους που έτρωγαν ένα κομμάτι ψωμί. Αυτό όμως δεν είναι η ίδια η κρίση του τύπου. Ίσως είναι το αποτέλεσμα αυτής της κρίσης. Τεράστια εκδοτικά συγκροτήματα όπως του Λαμπράκη, του Τεγόπουλου, του Μπόμπολα, αλλά και μικρότερα, εδώ και δεκαετίες συντηρούνταν, εκμεταλλευόμενα το κύρος και την ισχύ που αποκτούσαν διαρκώς όσο το πολιτικό σύστημα στεκόταν γερά στα πόδια του. Ασκούσαν εξουσία και καρπώνονταν μερίδιο απ' την οικονομική πίτα. Είτε επρόκειτο για διαφήμιση (κρατική ή ιδιωτική) είτε για επιχορήγηση (φανερή ή κρυφή). Αυτή η άσκηση εξουσίας διανύει περίοδο φθοράς με οδυνηρά αποτελέσματα για τους εργαζόμενους σ' αυτόν τον κλάδο.Από τις μεγάλες αλλαγές που ζούμε, δεν νομίζω πως μπορεί να εξαιρεθεί κάποιος. Η αμφισβήτηση του κύρους και της ισχύος των πολιτικών εξουσιών διατυπώνεται από το σύγχρονο άτομο και μεταδίδεται σε ό,τι σχετίζεται με αυτές. Ένα άτομο που πλέον αντιλαμβάνεται αλλιώς την πληροφορία. Δεν ξέρω πώς ακριβώς, άλλωστε μιλάμε για κάτι που συμβαίνει τώρα, αλλά μπορούμε να το συζητήσουμε. Τέλος πάντων, γεννιέται ένας άνθρωπος που δεν αναγνωρίζει ως ήχο πληροφορίας και γνώσης το «χρστσ χρτσς» του χαρτιού. Πολύ δε πιο σοβαρό, αν δεν αναγνωρίζει το περιεχόμενο ως τέτοιο.Υπάρχει επιθυμία (για ανάγκη δεν συζητώ, θα γυρίσουμε στο παρελθόν) για επιβίωση του έντυπου λόγου; Εγώ λέω ότι όση σχέση έχει η αγάπη κι ο έρωτας με τη ζωή μας τόση σχέση έχει και το έντυπο με τη γνώση και την πληροφορία.Στην εποχή των μεγάλων αλλαγών τίποτα δεν συμβαίνει μόνο του.»

Ο σφιχτός εναγκαλισμός της τέταρτης εξουσίας, του Τύπου όπως τον γνωρίσαμε στην Ελλάδα, με το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα, τη λογική του κέρδους, αλλά και η βαθμιαία αυτονόμησή της από την κοινωνία σε συνδυασμό με την αποποίηση του απαραίτητου για τη δημοκρατία ελεγκτικού της ρόλου, οδήγησαν στην απαξίωσή της από τους πολίτες. Πώς συνδέεται όμως η κρίση του έντυπου λόγου με την κρίση του πολιτικού συστήματος; Και τι προοπτικές υπάρχουν ώστε ο Τύπος σε κάθε του μορφή πλέον (έντυπος, ηλεκτρονικός) να αφουγκραστεί την κοινωνική δυναμική και να

υπηρετήσει το δημόσιο, συλλογικό συμφέρον, να αποτυπώσει δηλ. τις κοινωνικές αναζητήσεις σε ένα ριζοσπαστικό πλαίσιο ελευθερίας και όχι εξάρτησης; Ήταν ορισμένα από τα ερωτήματα που ανιχνεύτηκαν στη δημόσια συζήτηση.

Για τον **Γιώργο Σταματόπουλο** τα αίτια της κρίσης του τύπου εντοπίζονται στην κρίση του ίδιου του πολιτικού συστήματος. «Ο τύπος έντυπος και ηλεκτρονικός ακολούθησε τις επιταγές του επικρατήσαντος πολιτικού συστήματος, του καπιταλισμού, και κατ' επέκταση ακολουθεί την πτώση του». Ακόμα κι εκείνα τα χαρακτηριστικά που τον συγκρατούσαν από την πτώση, δηλ. η ανεξαρτησία των εφημερίδων, το ρεπορτάζ, η έρευνα, η γνώμη-γνώση, η ανάλυση, χάθηκαν από τότε που ο Τύπος υπηρετεί το κέρδος, την πολιτική εξουσία και τα συμφέροντα των επιχειρηματιών. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στην υποβάθμιση της ποιότητας του περιεχομένου των εντύπων, την προβολή σκανδάλων και μικρο-γεγονότων χωρίς έρευνα και ρεπορτάζ. Αποκορύφωμα η αποκοπή του Τύπου από την κοινωνία και τα προβλήματά της. Εφόσον λοιπόν οι δημοσιογράφοι, όντας μη ανεξάρτητοι, χειραγωγήθηκαν από τους διεφθαρμένους πολιτικούς, ο έντυπος λόγος μπορεί να επιβιώσει μόνο εάν προσεγγίσει την κοινωνία (μειονότητες, νέοι), ενισχύσει το περιεχόμενό του παραμένοντας κριτικός, αντικειμενικός και τέλος συνεργαστεί με τους ιστότοπους. Καταλήγοντας, έκανε ειδική αναφορά στη σαγήνη και τη δύναμη του λόγου, ο οποίος πρέπει να ταυτιστεί με την κοινωνία και τη δημοκρατία: «Ο Τύπος πρέπει να είναι μπροστάρης στην ανατροπή του υπάρχοντος συστήματος όχι με βίαια μέσα (μη αποκλείοντάς τα), αλλά με την ανάδειξη της κοινωνικής δύναμης και του δημοσίου διαλόγου». Παραλλήλισε, τέλος, τους «αγανακτισμένους» των πλατειών με τον «αγανακτισμένο» Τύπο.

Από την πλευρά του, ο **Στέλιος Ελληνιάδης** συνέδεσε τα αίτια της κρίσης του έντυπου λόγου με μια κριτική στην αριστερά. Απέρριψε ως αίτιο της κρίσης του γραπτού τύπου το διαδίκτυο (ηλεκτρονικός τύπος), καθώς το ίντερνετ, είπε, είναι σημαντικό για τη διάδοση της πληροφορίας, ακόμα και για τα κινήματα.

Υπάρχει όμως ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ διαδικτύου-εφημερίδων και βιβλίων, μια άλλη επικοινωνιακή σχέση, τόνισε και εξήγησε: Η εφημερίδα ενεργοποιεί περισσότερες αισθήσεις κατά την ανάγνωσή της, ενώ μέσα σ' αυτήν αποτυπώνεται μια συνολική εικόνα για την κοινωνική πραγματικότητα (προσέγγιση καθημερινής ζωής). Αντίθετα, το διαδίκτυο οδηγεί στη μηχανοποίηση του ανθρώπου και είναι δύσκολο μέσα απ' αυτό ο χρήστης να λειτουργήσει συνδυαστικά – λαμβάνει έτσι μόνο ένα μέρος των ειδήσεων. Ο Στ. Ελληνιάδης συμφώνησε με τον Γ. Σταματόπουλο στη θέση πως η πτώση της εφημερίδας και του βιβλίου οφείλεται στην παρακμή του δυτικού μοντέλου (καπιταλισμού), μια κρίση όχι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική, πολιτισμική, κοινωνική, ηθική.

Από τον ελεύθερο ανταγωνισμό, τον φιλελευθερισμό (χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού συστήματος), έχουμε περάσει στην απόλυτη συγκεντροποίηση, μέσω εταιρειών οι οποίες ελέγχουν το σύνολο της πληροφορίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί στοιχείο παρακμής, σημείωσε. Πλέον γίνεται προπαγάνδα όχι μόνο υπέρ του συστήματος, αλλά κυρίως για το κέρδος, «χάριν του οποίου τα Μέσα στρέφονται ενάντια του ίδιου του συστήματος υπέρ του οποίου προπαγανδίζουν» (π.χ. Εφημερίδα News of the World).

Δεύτερο στοιχείο παρακμής οι κοινωνικές ανισότητες που δημιουργούνται στις καπιταλιστικές κοινωνίες σε κρίση: «Όταν οι κοινωνίες βρίσκονται σε παρακμή, χωρίς δυναμική ανόδου, είναι φυσικό να μην μπορεί να είναι εργαλείο τους το βιβλίο, η εφημερίδα».

Τρίτο στοιχείο παρακμής για τον Ελληνιάδη η λογοκρισία που υφίστανται πολλοί δημοσιογράφοι, όταν παρεκκλίνουν από τη συγκεκριμένη φόρμουλα του εκάστοτε εργοδότη. Συνέχισε λέγοντας ότι η αριστερά δεν μπορεί να διαχειριστεί την κρίση με αποτελεσματικό τρόπο. Η κοινωνική και όχι η κομματική Αριστερά, παρά τις θυσίες, δεν έχει προτείνει ένα μοντέλο, το οποίο να υιοθετηθεί από την κοινωνία, να την αναθερμάνει ώστε να οδηγηθούμε μέσω κοινωνικών διεργασιών στην ανατροπή του

συστήματος, κατέληξε.

Σύμφωνα με τον **Νίκο Ξυδάκη**, η κρίση του έντυπου λόγου είναι κρίση περιεχομένου-φυσιογνωμίας, η οποία αφορά όχι μόνο τις εφημερίδες, αλλά και τα media (π.χ. Alter). Η κρίση, συνέχισε, είναι διεθνής και έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

– παγκοσμιοποίηση του ψηφιακού κόσμου,
– κατάρρευση του επιχειρηματικού μοντέλου (κρίση των New York Times),
– μείωση των εσόδων του αναγνωστικού κοινού,
– περιορισμό της ρευστότητας του χρήματος, και
– κάμψη της διαφήμισης.

Για την ελληνική πραγματικότητα σημείωσε ότι η οικονομική και εθνικο-πολιτική κρίση έχουν αντίκτυπο και στον ελληνικό Τύπο. Το ελληνικό μοντέλο του Τύπου, αποτελώντας μια «κόπια» του ελληνικού καπιταλιστικού συστήματος μετατοπίστηκε από ένα συντηρητικό μόρφωμα σε ένα μόρφωμα πιο ευέλικτο, εκφράζοντας έτσι μια Ελλάδα εξωστρεφή, με ευαισθησία στις πολιτικές ελευθερίες.

Από το λαϊκισμό και την «λαϊφ-σταϊλοποίηση» του Τύπου το ’80 περνάμε στη δεκαετία του ’90 και του 2000, όταν πλέον οι άνθρωποι των media υποτάσσονται πλήρως στο νέο κοσμοείδωλο του φιλελευθερισμού της παγκοσμιοποίησης, αναγνωρίζοντας μία μόνο ελευθερία, αυτή της αγοράς, τόνισε. Στο πλαίσιο αυτό, στις ΗΠΑ επί Κλίντον μεσουρανούν τα golden boys, ενώ στην Ελλάδα επί Σημίτη ανθεί ο λαϊκισμός και η κλεπτοκρατία (Χρηματιστήριο, Ολυμπιακοί Αγώνες). Σήμερα το πολιτικό φάσμα δεν συνέχεται από ιδέες, αλλά από συμφέροντα, μετατρέποντας το υποκείμενο λαός σε εχθρό.

Άλλο χαρακτηριστικό της κρίσης αποτελεί η συλλογική ενοχοποίηση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων που κατακτήθηκαν μέσα από αγώνες. Από τη μια ενοχοποίηση του λαού γι’ αυτά που δήθεν του δόθηκαν, από την άλλη κυριαρχία στοιχείων βιοπολιτικής επιτήρησης εδάφους, λόγου, σώματος με κυρίαρχο

στόχο τη μετάβαση από το έθνος-κράτος σε κράτος-προτεκτοράτο. Κατά τον Ξυδάκη όμως, δυνατότητες υπάρχουν, αφού οι άνθρωποι των οποίων η αυτονομία αμφισβητείται μπορούν να δημιουργήσουν εναλλακτικά δίκτυα, μέσω μιας καινούριας συλλογικής διάνοιας. Ένα βήμα θα αποτελούσε η δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού μοντέλου (fair-trade) όπου το κέρδος θα καρπώνεται κατευθείαν ο παραγωγός της είδησης με την ταυτόχρονη εναντίωση στο διαδικτυακό μοντέλο, που εμπορευματοποιεί τους ανθρώπους με το πρόσχημα του «τζάμπα», ενώ στην πραγματικότητα αποτελεί έναν απροστάτευτο δημόσιο χώρο.

Στη ζωντανή συζήτηση που ακολούθησε, υπήρξε γόνιμη ανταλλαγή απόψεων αλλά και αντιπαραθέσεις:

– Δεν υπάρχει κρίση του λόγου γενικά, αλλά κρίση των εταιρικών παραδοσιακών media, κι αυτό επειδή ο λόγος είναι περισσότερος από ποτέ. Οπότε θα πρέπει να αναρωτηθούμε για το ρόλο των media, για τα προβλήματα του ηλεκτρονικού λόγου, για το αν η κρίση είναι γενικότερη ή αφορά μόνο τα παραδοσιακά media. Στο ίδιο πλαίσιο, άλλος ομιλητής έθεσε το ερώτημα εάν πρόκειται για κρίση των εκδοτικών συγκροτημάτων ή των δημοσιογράφων ή και των δύο μαζί.

– Άλλος ομιλητής συνέδεσε την κρίση του Τύπου με την αδυναμία του βιβλίου να ξεφύγει από το νόημα της λέξης εμπόρευμα τη στιγμή που οι συγγραφείς μέσω του management έχουν ενταχθεί στα πλαίσια μιας παραγωγικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η κρίση του Τύπου ισούται με κρίση του περιεχομένου του που εκφράζεται εξαιτίας της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του Τύπου (π.χ. υβριστικό άρθρο της Σώτης Τριανταφύλλου απέναντι στις κοινωνικές διεργασίες της πλατείας Συντάγματος). Η βαθειά κρίση του περιεχομένου του τύπου οφείλεται και στην έλλειψη ιστορικής γνώσης, αλλά και στην έλλειψη παιδείας, ως προς την έννοια του δημόσιου χώρου. Για το πρώτο διαπιστώνεται εμπειρικά ότι αν διαρραγούν οι όροι του κοινωνικού συμβολαίου, αναπόφευκτη συνέπεια είναι η σύγκρουση του λαού με την εξουσία, ενώ ο δημόσιος χώρος αντιμετωπίζεται περισσότερος ως κρατική οντότητα παρά ως χώρος δημοσίου διαλόγου. Ο ίδιος

θεώρησε ότι η έννοια της λέξης του δημοσιογράφου και η ταυτότητά του πρέπει να αναδιαταχτούν, ενώ η συνισταμένη όλων των διεξόδων από την κρίση, θα είναι μόνο πολιτική. Ο έντυπος λόγος και κατ' επέκταση ο Τύπος, θα πρέπει να μπει στη διαδικασία της ρήξης μακριά από ιδεολογίες και κομματικές εκπροσωπήσεις, θα πρέπει να προσεγγίσει την κοινωνία μέσα από διαδικασίες διεκδίκησης του δημόσιου χώρου, διεύρυνσης του δημόσιου διαλόγου, ακούγοντας και εκφράζοντας τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, κατέληξε.

Αντιπαραθέσεις υπήρξαν και όταν η συζήτηση αντιμετώπισε το ζήτημα της πνευματικής ιδιοκτησίας και το μέλλον του ιστορικού παραδείγματος των κολοσσών των ΜΜΕ. Έτσι, έντονη κριτική ασκήθηκε στον Γιώργο Σταματόπουλο, ο οποίος, μιλώντας για «κλέφτες κολοσσούς του τζάμπα που κλέβουν το λόγο των ανθρώπων», πρότεινε το να πληρώνει ο χρήστης των υπηρεσιών αναζήτησης αντίτιμο όταν «googlάρει» το όνομα του εκάστοτε συντάκτη, ο οποίος στη συνέχεια θα πληρώνεται από τις εταιρίες! Ο αντίλογος στην παραπάνω πρόταση είχε να κάνει με την απελευθέρωση της πληροφορίας που έχει συντελεστεί, και σήμερα η ευρωπαϊκή και αμερικανική νομοθεσία προσπαθεί να χειραγωγήσει, αλλά και στους παραλογισμούς που οδηγεί το ιδεολόγημα της πνευματικής ιδιοκτησίας (βλ. και άρθρο Αντώνη Μπρούμα, «*Τα Τρολ της Διανοητικής Ιδιοκτησίας,* στο ίδιο τεύχος). Επίσης, εντύπωση προκάλεσαν αποστροφές του λόγου του Νίκου Ξυδάκη, ο οποίος, πέραν της σύμπνοιας στο ζήτημα των πνευματικών δικαιωμάτων με το Σταματόπουλο, υπερασπίστηκε και το έργο των μεγαλοεκδοτών στη Μεταπολίτευση, λέγοντας πως «ταΐζουν πολύ κόσμο οι οργανισμοί τους», και πως «όλη η πολιτιστική παραγωγή του τόπου στηρίζεται από αυτούς». Το σίγουρο συμπέρασμα είναι πως, και στο πεδίο του Τύπου, «ζούμε την εποχή των Τεράτων», και πως «το Νέο αναδύεται εκτός και ενάντια στο κάθε παραδοσιακό».